

แผนการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ย่านชุมชนรอบโรงงานกระดาษกาญจนบุรี

ภายใต้

แผนงานที่ 2 การประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมอันควรถูกอนุรักษ์
โครงการจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมรอบโรงงานกระดาษ : ย่านชุมชนรอบโรงงาน
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

ดำเนินการโดย

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรี
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

บทสรุปผู้บริหาร

แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชุมชนรอบโรงงานกระดาษกาญจนบุรีเกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี ร่วมระดมความคิดในการบริหารจัดการพื้นที่โรงงานกระดาษให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิบ้านภูมิเมืองกาญจนบุรีและจัดเป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชนจังหวัดกาญจนบุรี และจัดทำเป็นแผนแม่บทแนวทางการพัฒนาโรงงานกระดาษให้เป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชนจังหวัดกาญจนบุรีเพื่อเป็นการกระตุ้นในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักและความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมรวมถึงการสร้างเครือข่ายบุคลากรในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของท้องถิ่น

ในด้านกายภาพได้ใช้แบบสอบถามความต้องการของผู้ใช้เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีประเด็นสำคัญที่ผู้ใช้เห็นพ้องกันคือ ควรปรับปรุงบริเวณโรงงานกระดาษให้เป็นสวนสาธารณะและควรมีการพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบ โดยเฉพาะชุมชนโรงงานกระดาษแปลง 7 และ 8 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนจากการการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่ตัวแทนประชากรทั้งสองแปลงได้เสนอว่า รัฐควรเข้ามาช่วยในการวางแผนพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถอยู่ในพื้นที่พัฒนาเมืองได้อย่างเหมาะสมโดยได้รับผลกระทบให้น้อยที่สุด

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนาเมืองอย่างมีส่วนร่วมด้วยการบูรณาการระหว่างหน่วยงานราชการกันเองในด้านการวางแผนการบริหารจัดการร่วมกับทุกภาคส่วนมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษและชุมชนโดยรอบ การศึกษาครั้งนี้อาจยังตอบคำถามเรื่องแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่โดยรอบโรงงานกระดาษไม่มากนักด้วยยังขาดปัจจัยเรื่ององค์ความรู้ ความร่วมมือในการดำเนินงาน แต่การศึกษานี้จะเป็นข้อมูลที่จะมอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

สารบัญ

บทนำ.....	8
1. โรงงานกระดาษไทย กาญจนบุรี.....	8
2. ความต้องการและข้อเสนอของภาคประชาสังคม ประชาชน ภาคเอกชนและจังหวัดกาญจนบุรี.....	8
3. สถานภาพพื้นที่โรงงานกระดาษในปัจจุบัน.....	9
4. วัตถุประสงค์.....	9
5. กรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี.....	10
บททวนวรรณกรรม.....	11
1. รูปแบบงานสถาปัตยกรรม.....	11
2. แนวคิดนครบาลนิยม (New urbanism).....	30
3. การพัฒนาเพื่ออนุรักษ์เมือง (Town conservation).....	30
4. การออกแบบแบบมีส่วนร่วม (Participatory design).....	31
5. สิทธิและเสรีภาพทางวัฒนธรรม (Cultural right).....	32
6. เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy).....	33
7. กระบวนการมีส่วนร่วม.....	36
วิธีการ.....	38
1. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ.....	38
2. การเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี.....	40
ผลการศึกษา.....	41
1. ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ.....	41
2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้.....	52
3. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี.....	64
สรุปผล.....	66
เอกสารอ้างอิง.....	67

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	10
ภาพที่ 2 ผังแม่บททางกายภาพโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	12
ภาพที่ 3 System diagram ของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	13
ภาพที่ 4 Route Sequence Diagram ของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	14
ภาพที่ 5 ภาพรวมของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	15
ภาพที่ 6 ทศนียภาพแสดงภาพของโครงการ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	16
ภาพที่ 7 Tourist Information detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	17
ภาพที่ 8 Monument & Art gallery detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	18
ภาพที่ 9 Resource & Paper machine detail I จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	19
ภาพที่ 10 Resource & paper machine detail II จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	20
ภาพที่ 11 Paper outlet detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	21
ภาพที่ 12 Relation zone detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	22
ภาพที่ 13 Community zone detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	23
ภาพที่ 14 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองด้านหน้า จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	24
ภาพที่ 15 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองพื้นที่ริมน้ำ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	24
ภาพที่ 16 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองด้านบนจัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	25
ภาพที่ 17 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนทางเข้าโครงการที่มีบรรยากาศเป็นป่าไฟจัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	25
ภาพที่ 18 ภาพหุ่นจำลองส่วนภาพรวมส่วน Resource & Paper machine ผังหลังคา ผังชั้น	26
ภาพที่ 19 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนจุดริ้วสายแสง (Paper outlet) เชื่อมต่อกับส่วนชายของทีระลิก จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	26
ภาพที่ 20 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนคั้งแม่กลอง (Relation zone) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์ ..	27
ภาพที่ 21 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนจุดชมวิว Bamboo promenade จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	27
ภาพที่ 22 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนพื้นที่เอนกประสงค์ (Multipurpose & Amphitheatre) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์.....	28
ภาพที่ 23 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนสนามสนาม (Paper park zone) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	28

ภาพที่ 24 ภาพหุ่นจำลองแสดงสภาวะภาพ พื้นที่พักผ่อนผู้สูงอายุ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	29
ภาพที่ 25 กระบวนการพัฒนาผังแม่บททางกายภาพโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	38
ภาพที่ 26 กระบวนการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ แสดงถึง เครื่องมือ (Tools) วัตถุประสงค์ (Objectives) วิธีการ (Method) และผลผลิต (Outputs) ของกระบวนการสร้างผังพื้นฐาน (Base plan) และการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ (Site analysis) เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบ	39
ภาพที่ 27 ภาพ Ortho จากการใช้อากาศยานไร้คนขับและประมวลผล Point cloud ด้วยโปรแกรม Global Mapper 21+LiDAR Module 21	42
ภาพที่ 28 ภาพ 3D Map จากการใช้อากาศยานไร้คนขับและประมวลผล Point cloud ด้วยโปรแกรม Global Mapper 21+LiDAR Module 21	42
ภาพที่ 29 การรังวัดพื้นที่ด้วยภาพถ่ายทางอากาศ	43
ภาพที่ 30 ผังพื้นฐาน (Base plan) แสดงหมู่อาคารและบริเวณโดยรอบของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี	43
ภาพที่ 31 กลุ่มอาคารเครื่องจักรที่เกี่ยวกับระบบน้ำ การผลิตไอน้ำและกระแสไฟฟ้า	44
ภาพที่ 32 กลุ่มอาคารโรงงานสำหรับการผลิตกระดาษ	45
ภาพที่ 33 กลุ่มอาคารที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีในกระบวนการผลิตกระดาษ	45
ภาพที่ 34 ภาพมุมกว้างแสดงอาคารหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี	46
ภาพที่ 35 ภาพมุมกว้างแสดงอาคารเก็บอุปกรณ์ของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี	46
ภาพที่ 36 ศาลพลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	46
ภาพที่ 37 อาคารสโมสรของโรงงานกระดาษกาญจนบุรีและกำแพงเมืองเก่าก่อนและระหว่างการบูรณะโดยกรมศิลปากร	47
ภาพที่ 38 การวิเคราะห์เชิงพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี	48
ภาพที่ 39 แบบ Mass Model ของอาคารบนพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์	52

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ผลการวิเคราะห์พื้นที่เชิงกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี	49
ตารางที่ 2	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ.....	53
ตารางที่ 3	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ.....	53
ตารางที่ 4	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา.....	54
ตารางที่ 5	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน	54
ตารางที่ 6	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ	55
ตารางที่ 7	ภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม	56
ตารางที่ 8	ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี.....	57
ตารางที่ 9	การใช้บริการหรือการเยี่ยมชมพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี.....	57
ตารางที่ 10	คุณค่าของโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	58
ตารางที่ 11	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น	59
ตารางที่ 12	การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว	60
ตารางที่ 13	การพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	61

บทนำ

พื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองเก่าปากแพรก หรือ เมืองกาญจนบุรีใหม่ ซึ่งรัชกาลที่ 3 ได้ทรงมีรับสั่งให้ย้ายเมืองกาญจนบุรี (เก่า) มาจากท่าเสา ลาดหญ้า และให้มีการสร้างคูเมืองกำแพงและป้อมปราการเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานชัดเจนในปัจจุบัน พื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าในอดีตถูกใช้เป็นสถานที่ทำการของราชการมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

1. โรงงานกระดาษไทย กาญจนบุรี

โรงงานกระดาษกาญจนบุรีเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ภายใต้การดูแลของกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง (แปลงหมายเลขทะเบียนที่ กจ. 194 ต.บ้านใต้ อ.เมืองกาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี) มีเนื้อที่ 69-2-34 ไร่ ที่ดินราชพัสดุแปลงนี้ตั้งอยู่ในเขตแนวกำแพงเมือง ซึ่งประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเขตโบราณสถาน ในปี พ.ศ. 2478 เปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2481 ถือเป็นโรงงานกระดาษแห่งที่ 2 ของประเทศไทย ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อกำลังการผลิตของโรงงานกระดาษสามเสนไม่เพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศ พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาและพันเอกหลวงพิบูลสงคราม จึงดำริให้สร้างโรงงานกระดาษอีกแห่งหนึ่งที่กาญจนบุรี เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2476

หลังจากเริ่มก่อสร้างในปี 2479 และเปิดดำเนินการตั้งแต่วันที่ 2481 เป็นต้นมา โรงงานกระดาษแห่งนี้ได้ปิดตัวลงในปี 2525 ต่อมาในปี 2530 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้บริษัทอุตสาหกรรมกระดาษศิริศักดิ์ จำกัด ซื้อทรัพย์สินอาคารโรงงานและเครื่องจักรทั้งหมดในราคาประมาณ 8 ล้านบาท และกระทรวงการคลังได้ดำเนินการให้บริษัทเช่าที่ดินราชพัสดุแปลงนี้ เป็นระยะเวลา 30 ปี อัตราค่าเช่าปีละ 50,000 – 130,000 บาท ทั้งนี้ในสัญญาเช่าที่ดิน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ตามมติของคณะรัฐมนตรีในปี 2530 ว่าให้เช่าที่ราชพัสดุแปลงนี้เพื่อดำเนินกิจการโรงงานกระดาษเท่านั้น สัญญาเช่าที่ดินดังกล่าวได้สิ้นสุดลงในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2560

2. ความต้องการและข้อเสนอของภาคประชาสังคม ประชาชน ภาคเอกชนและจังหวัดกาญจนบุรี

อย่างไรก็ตามแนวทางของกรมธนารักษ์สวนทางกับความต้องการของชาวกาญจนบุรี ซึ่งต้องการให้พื้นที่ราชพัสดุแปลงนี้เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของจังหวัด เนื่องจากพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นเขตโบราณสถานเมืองเก่าที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของจังหวัดกาญจนบุรีและของประเทศไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้นับตั้งแต่เดือนมกราคม 2561 ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันภาคประชาสังคม ภาคเอกชนและจังหวัดกาญจนบุรี ได้ยื่นข้อเสนอต่อกรมธนารักษ์และต่อนายกรัฐมนตรี (ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติ) และศูนย์ดำรงธรรม ให้ทบทวนแนวทางการพัฒนาพื้นที่ราชพัสดุแปลงนี้ โดยเห็นว่าควรยุติโครงการประมูลก่อนและร่วมกันแสวงหาทางออกในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวในรูปแบบของการสานพลังจากสามภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน

เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ได้ลงมติเห็นชอบให้ประกาศพื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าปากแพรกและพื้นที่ในละแวกใกล้เคียงเป็น “เขตเมืองเก่า” โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลคือสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มติดังกล่าวฉบับนี้เป็นสัญญาที่ดีและน่าจะส่งผลบวกต่อการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่านี้ ซึ่งหมายถึงว่าการพัฒนาใด ๆ ก็ตามภายในพื้นที่บริเวณนี้จะต้องสอดคล้อง

กับแผนการอนุรักษ์และบริหารจัดการพื้นที่เขตเมืองเก่าเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดี

3. สถานภาพพื้นที่โรงงานกระดาษในปัจจุบัน

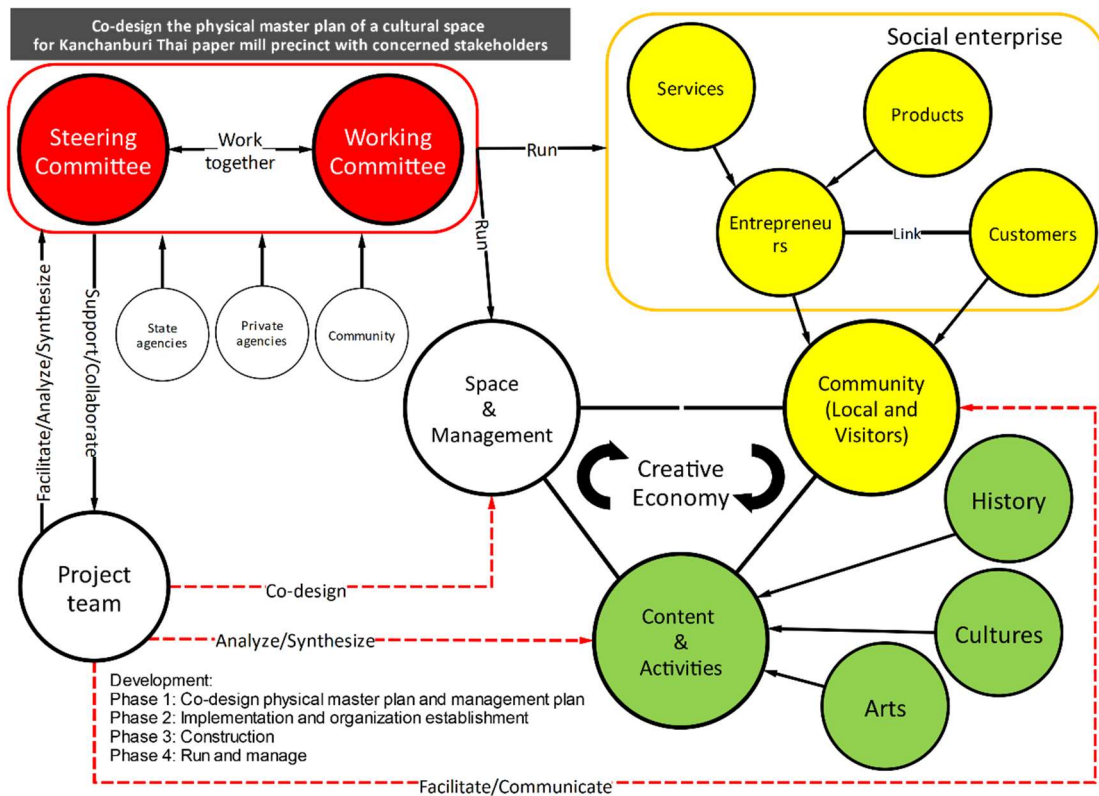
จากการที่ทางจังหวัดกาญจนบุรีได้มีหนังสือขอใช้พื้นที่โรงงานกระดาษตามคำเรียกร้องของภาคประชาสังคมต่อกรมธนารักษ์ โดยมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรีเป็นผู้บริหารพื้นที่ และกรมธนารักษ์ได้มีหนังสืออนุญาตให้จังหวัดดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แล้วนั้น การดำเนินการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดกาญจนบุรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจากหลายภาคส่วนมาร่วมเป็นคณะกรรมการและกรรมการที่ปรึกษาในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยว

เพื่อสนับสนุนให้การพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษมีความสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองและพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนรอบโรงงานกระดาษ และเพื่อให้การพัฒนาเมืองควบคู่ไปกับการพัฒนาคนเล็กคนน้อยที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ หน่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จังหวัดกาญจนบุรี จึงได้เสนอโครงการการจัดทำแผนแม่บทพื้นที่ชุมชนรอบโรงงานกระดาษ อย่างน้อยก็เพื่อนำเสนอให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและพัฒนาพื้นที่โดยรอบโดยให้ประชาชนคนเล็กคนน้อยได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอยู่ร่วมกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนได้

4. วัตถุประสงค์

- 1.1. เพื่อส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี และร่วมระดมความคิดในการบริหารจัดการพื้นที่โรงงานกระดาษให้เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิบ้าน ภูมิเมืองกาญจนบุรี และจัดเป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชนจังหวัดกาญจนบุรี
- 1.2. จัดทำเป็นแผนแม่บทแนวทางการพัฒนาโรงงานกระดาษให้เป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชนจังหวัดกาญจนบุรี
- 1.3. เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักและความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมกลุ่มเป้าหมาย
- 1.4. เพื่อสร้างเครือข่ายบุคลากรในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของท้องถิ่น

5. กรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดที่ประกอบด้วยสามเสาหลัก พื้นที่และการจัดการ (Space and Management) การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง (Community) และกิจกรรมที่สร้างผลตอบแทนทางสังคมและเศรษฐกิจ (Content and Activities) การปรับใช้และปรับสมดุลองค์ประกอบพื้นฐานทั้งสามนี้มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของระบบนิเวศทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่มีพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีทำหน้าที่เป็นพื้นที่ใช้งานด้านศิลปะและวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตามโครงการที่ปรากฏในเอกสารชุดนี้จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์พื้นที่และการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเป็นหลัก เพื่อใช้ผลการศึกษากลับเป็นแนวทางกระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด เช่น วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

บททวนวรรณกรรม

ประเด็นเรื่องโรงงานกระดาษกาญจนบุรีอาจจะไม่ค่อยได้รับความสนใจในวงกว้างมากนัก เนื่องจากในระยะเวลา 30 กว่าปีก่อนการบริหารจัดการอยู่ที่บริษัทเอกชนที่รัฐบาลให้เข้ามาดำเนินการ อย่างไรก็ตาม เมื่อกรมธนารักษ์มีนโยบายการพัฒนาพื้นที่ในความรับผิดชอบที่ราชพัสดุตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทางบริษัทจึงเริ่มมีแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษขึ้น

1. รูปแบบงานสถาปัตยกรรม

งานการศึกษาพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีในช่วงดังกล่าว กัณฐรัตน์ อรุณฤกษ์ (2556) จึงได้เข้ามาศึกษาวิจัย ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นงานวิจัยแรก ๆ คือเรื่อง **โครงการพื้นที่ผสมผสานเพื่อการเรียนรู้ โรงงานกระดาษ กาญจนบุรี** ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการในการพัฒนาพื้นที่ราชพัสดุ ตามแนวคิดที่ราชพัสดุตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เพื่อแสวงหารายได้ และกำไรบนพื้นที่อย่างสร้างสรรค์เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และทางบริษัทศิริศักดิ์มีดำริจะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์บริษัท โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม และเป็นพื้นที่ค้าขายผลิตภัณฑ์กระดาษ (Outlet) นำไปสู่การหารายได้และกำไร เป็นแบบอย่างขององค์กรที่ตอบสนองสังคม โดยการสร้างแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ให้แก่ชุมชน เป็นต้น

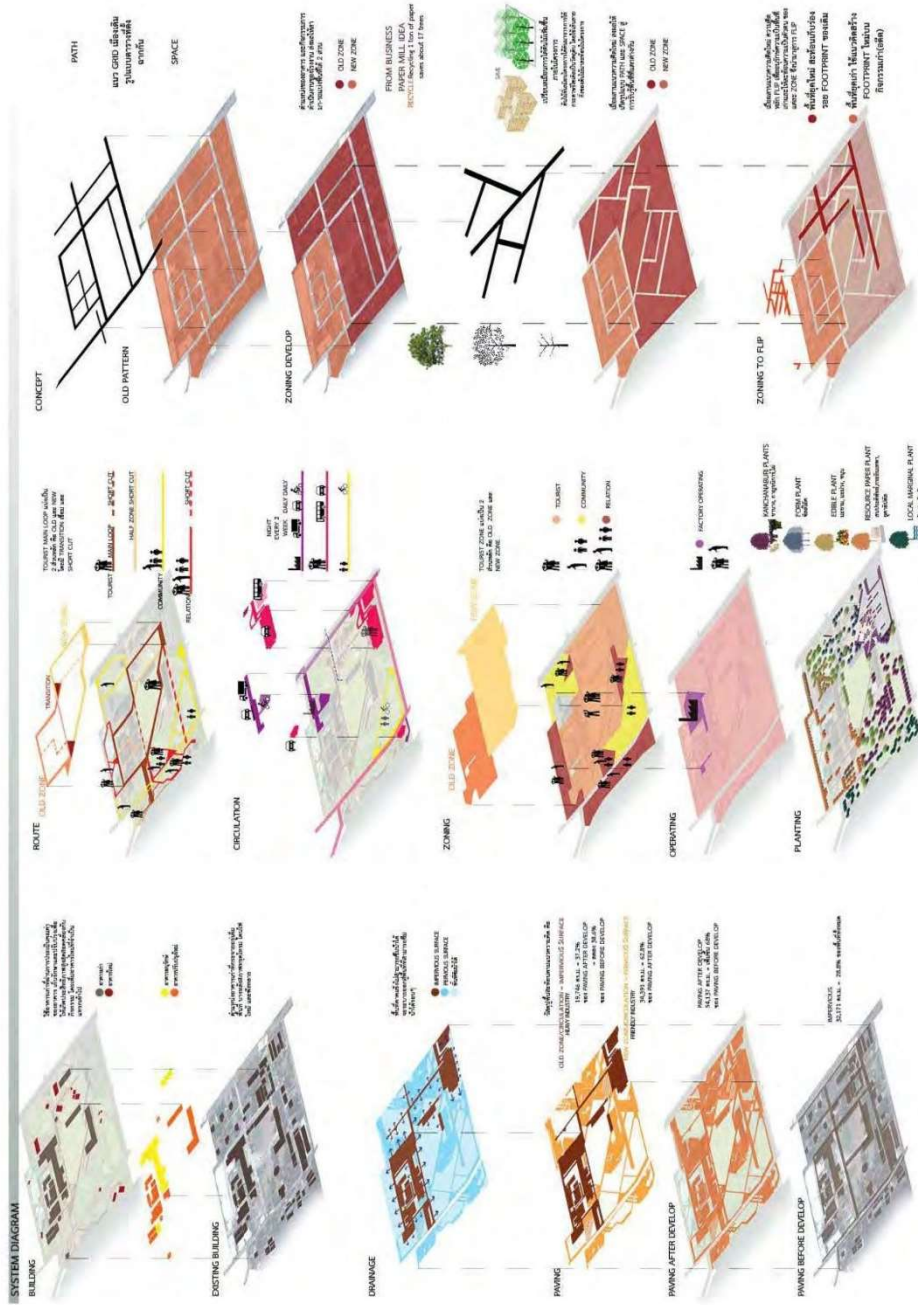
ผู้วิจัยในฐานะภูมิสถาปนิกจึงสนใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุง พื้นฟู และอนุรักษ์พื้นที่โครงการให้เกิดความตระหนักในการเลือกใช้ทรัพยากรรีไซเคิลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ ศึกษาและเรียนรู้การจัดการ วางผังออกแบบภูมิทัศน์ของโครงการ พัฒนาพื้นที่แบบผสมผสานให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมการใช้งานที่หลากหลายที่ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของบริษัท ศึกษาแนวความคิดในการจัดแสดงเพื่อการศึกษา ทั้งในแง่พื้นที่ ระบบสัญจรและการวางผังจัดแสดงเพื่อให้รองรับการใช้งาน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ศึกษาแนวความคิดในการใช้พื้นที่โรงงานเป็นพื้นฐานในการออกแบบโครงการ และเปลี่ยนแปลงโรงงานให้เหมาะสมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และศึกษาการประยุกต์ใช้ลักษณะข้อจำกัด และเอกลักษณ์ของโครงสร้างเดิมเพื่อให้อนุรักษ์คุณค่าพื้นที่ประวัติศาสตร์

ผู้วิจัยใช้แนวคิดในการออกแบบ “Flip” การสะท้อนแนวคิดหลักในการพัฒนาพื้นที่โครงการ สู่ถึงการสะท้อนตัวตนของพื้นที่โรงงานกระดาษระหว่าง 2 ยุค คือ อดีตและปัจจุบัน ในการพัฒนาพื้นที่ผ่านการเรียนรู้และกิจกรรมที่เกิดขึ้นที่สะท้อนกลับกันบนพื้นที่ ร่องรอยประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่า ออกแบบและพัฒนาทางเลือกของโครงการ ผ่านผังแม่บท และเสนอลำดับขั้นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ออกแบบผังบริเวณและการออกแบบรายละเอียด และหุ่นจำลอง (โมเดล) ดังนี้

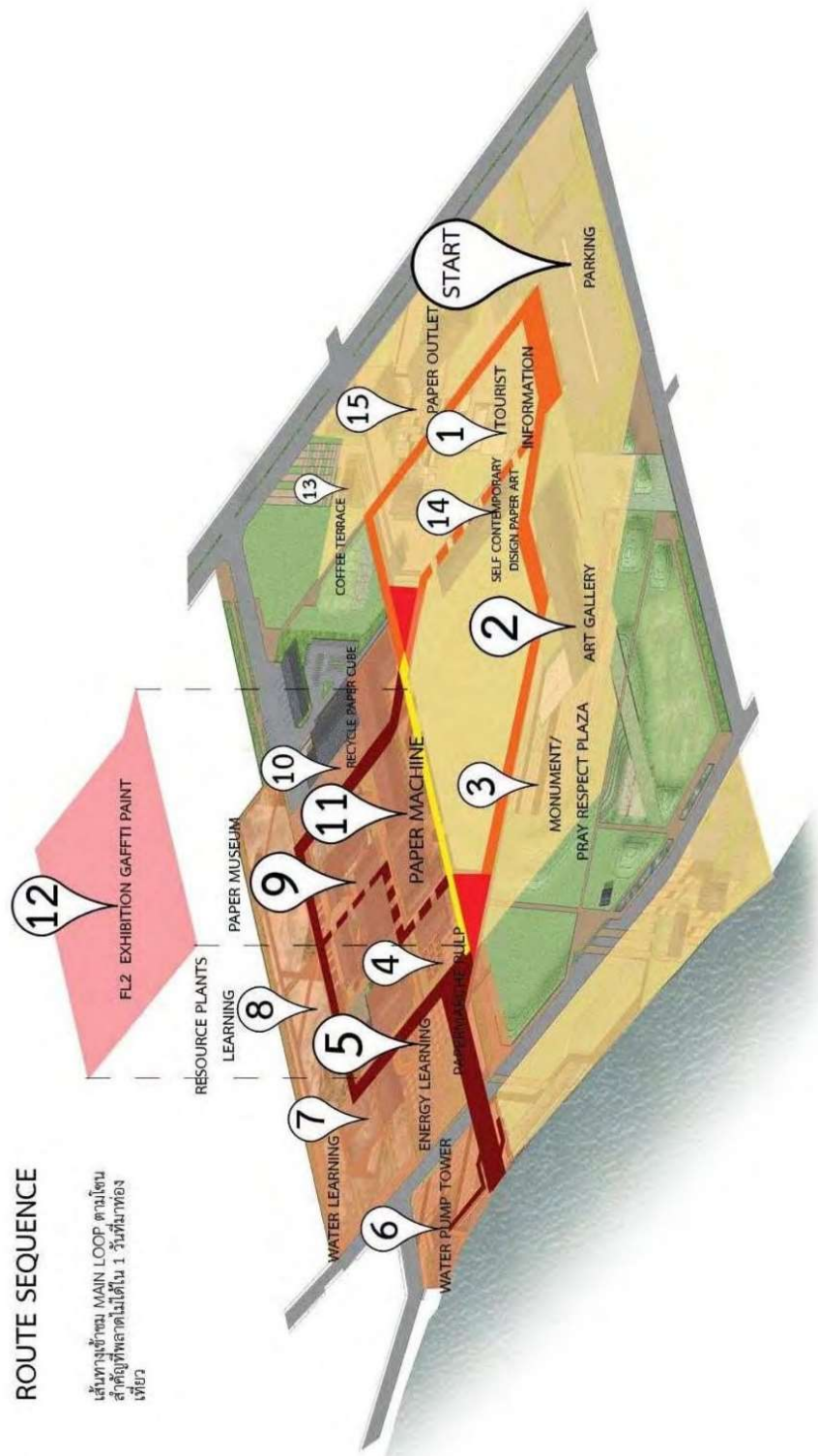
ส่วนการออกแบบวางผังโครงการ

ภาพที่ 2 ผังแม่บททางกายภาพโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 3 System diagram ของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญญรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 4 Route Sequence Diagram ของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 5 ภาพรวมของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 6 ทรรศนียภาพแสดงภาพของโครงการ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ส่วนออกแบบรายละเอียด

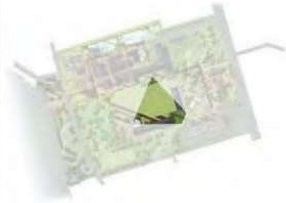
ภาพที่ 7 Tourist Information detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

MONUMENT & ART GALLERY นิทรรศน์สรรพศิลป์สร้าง

MAIN OPEN SPACE & INSTALLATION PAPER ART LAWN นิทรรศน์สรรพศิลป์สร้าง

ทัศนียภาพมุมมองจากทางเดิน BAMBOO TUNNEL GATE บริเวณพื้นที่สนามจัดแสดงผลงานศิลปะ

สนามจัดแสดงศิลปะ โดยมี BACK-DROP ด้านหลังเป็นอาคารโรงงานผลิตกระดาษหลักที่สร้างสมัยสงครามโลก โดยพื้นที่นี้สามารถจัดงาน และเปลี่ยนหมุนเวียนงานศิลปะจากกระดาษที่ออกแบบโดยศิลปิน

MONUMENT & ART GALLERY นิทรรศน์สรรพศิลป์สร้าง

INSTALLATION PAPER ART PLAZA

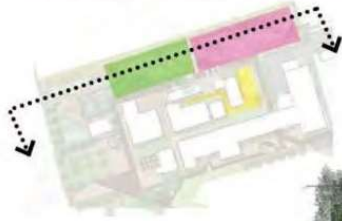
MONUMENT/
PRAY RESPECT PLAZA

ทัศนียภาพบริเวณพื้นที่ลานแสดง ความเคารพ อนุสาวรีย์ผู้ก่อตั้งโรงงานกระดาษ (พระยาพระหลดพระยูลงเสนา)

ลานแสดงความเคารพ เชื่อมต่อกับลานจัดแสดงศิลปะจากกระดาษ พื้นที่ภายนอกอาคาร INSTALLATION PAPER ART PLAZA

ภาพที่ 8 Monument & Art gallery detail จัดทำโดย นางสาวกัญฉรัรัตน์ อรุณฤกษ์

ทัศนียภาพมุมมองภาพ
รวมพื้นที่บำบัดน้ำเสีย
จากการผลิตกระดาษ

มีทางเดินเรียนรู้พิพิธภัณฑ์และ
การบำบัดน้ำตามบ่อต่างๆ และ
เป็นพื้นที่ใช้ร่วมกันโดยเป็นทาง
เดินพักผ่อนของผู้สูงอายุ

รูปตัดแสดงบรรยากาศ และ
ระดับบ่อบำบัดน้ำเสีย

บ่อบำบัดน้ำเสียประกอบด้วยบ่อปรับเสถียร จำนวน 3 บ่อ ก่อนเข้า
สู่อบ่แบบบึงประดิษฐ์ชนิด FREE WATER SURFACE WETLAND
จำนวน 3 บ่อซึ่งมีประสิทธิภาพในการ
กรองกากคุ่นโดยอนุภาคขนาดเล็กที่มากับน้ำเสีย

ภาพที่ 10 Resource & paper machine detail II จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

PAPER OUTLET

จุดรัศมีแสง

PAPER OUTLET ZONE

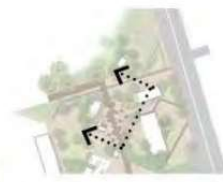
เป็นส่วนสุดท้ายของนักท่องเที่ยวที่จะออกจากโครงการ
ศูนย์จัดสรร โดยจะผ่านส่วนที่ขายกระดาษและ
ผลิตภัณฑ์กระดาษในช่วงเวลาช่วงเย็นถึงค่ำ และ
จากที่เข้ามาในงานมาครบทุกส่วนแล้ว

โดยมีพื้นที่เปิดโล่งจัดรัศมีแสง เพื่ออาคารพาณิชย์
แต่อาจตั้งเข้าด้วยกัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวออกแบบสำหรับ
การจัดแสดงสินค้าที่ผลิตขึ้นใหม่ และจัดงานแสดง
สินค้ากระดาษพิเศษ

รูปตัดแสดงบรรยากาศ และพื้นที่ บริเวณส่วน PAPER OUTLET

ประกอบด้วยส่วนอาคารพาณิชย์
ผลิตภัณฑ์กระดาษ (PAPER
PRODUCT OUTLET) อาคาร
ทดลองและแสดงสินค้านวัตกรรม
ใหม่ (TEST & DISPLAY) ซึ่งอยู่ใน
ตัวสวนจัดสรร สามารถเป็นพื้นที่
แสดงสินค้า และจัดกิจกรรม
ประชาสัมพันธ์ มีการใช้สถาปัตยกรรม
พื้นที่ที่ไม่ธรรมดา สร้างเอกลักษณ์
และบรรยากาศที่แตกต่างกับพื้นที่
ปัจจุบันที่ผลิตภัณฑ์ของโรงงาน
กำลังกลายเป็นที่รู้จักโด่งดัง
เหมือนฉายไฟ SPOT LIGHT ที่
สว่างไสว

- ชิงช้าสวรรค์
- *Grevillea robusta* A.M.Corn. ex R.B.
- โคมไฟ
- *Bambusa multiplex* (Lour.)
- ทุ่งหญ้า
- *Mitrasacpis heterophylla*
- ไม้ประดับ
- *Mangifera indica*

ภาพที่ 11 Paper outlet detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

RELATION ZONE

คุ้มแม่กลอง

RELATION ZONE

ส่วนพื้นที่ริมน้ำเป็นพื้นที่ที่ออกแบบให้สามารถมีการใช้ร่วมกัน ทั้งส่วนของชุมชน และนักท่องเที่ยว โครงการ ซึ่งพื้นที่แบ่งออกเป็นจุดชมวิว WATER PUMP TOWER พื้นที่เียบประสงคสามารถอภินิศ ออกกำลังกายยามเช้า MULTIPURPOSE ซึ่งต้องเนื่องกับจุด AMPHI-THEATER ในการจัดแสดงของโรงงาน งานเทศกาลสำคัญของจังหวัด ต่อเนื่องลงมาสู่ร้านอาหาร PAPER RESTAURANT ให้บริการ

เชื่อมต่อกับพื้นที่หลักด้วย HISTORIC TUNNEL ในการข้ามถนนป้องกันอันตรายจากรถที่สัญจรมาโดย

เน้นSPACE และเน้นสายที่โค้งเว้าเข้าไปของพื้นที่ริมน้ำ เพื่อต่อบริบททางกรไหลของแม่น้ำ เหมือนคุ้มแม่น้ำแม่กลองต้นกำเนิดที่เว้าเข้าไปผ่านบริเวณนี้

- LOCAL TREES**
- ไม้ค้ำ (Cordia alliodora)
 - ไม้ค้ำ (Sapota cordata)
 - ไม้ค้ำ (Thevetia peruviana)
 - ไม้ค้ำ (Scaevola taccada)
 - ไม้ค้ำ (Scaevola taccada)
- MARGINAL PLANTS**
- หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)
 - หญ้าปากคอก (Cymbopogon niger)

รูปตัดแสดงบรรยากาศ BAMBOO PROMENADE และ BAMBOO DAM
 เป็นรูปตัดที่แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของพื้นที่ริมน้ำที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนและนักท่องเที่ยว
 โดยเน้นการใช้พื้นที่ริมน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย
 และสามารถใช้เป็นพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆได้

รูปตัดที่ออกแบบและบรรยากาศ BAMBOO PROMENADE BAMBOO DAM และพื้นที่พักผ่อนริมน้ำ
 เป็นรูปตัดที่แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของพื้นที่ริมน้ำที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนและนักท่องเที่ยว
 โดยเน้นการใช้พื้นที่ริมน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย
 และสามารถใช้เป็นพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆได้

รูปตัดแสดงบรรยากาศ BAMBOO PROMENADE BAMBOO DAM และพื้นที่พักผ่อนริมน้ำ
 เป็นรูปตัดที่แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของพื้นที่ริมน้ำที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนและนักท่องเที่ยว
 โดยเน้นการใช้พื้นที่ริมน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย
 และสามารถใช้เป็นพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆได้

พื้นที่การใช้งาน AMPHI-THEATER
 สามารถใช้จัดงานคอนเสิร์ต และเทศกาลต่างๆได้

ครัววาระดา

ภาพที่ 12 Relation zone detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

PAPER PARK ZONE(ACTIVE ZONE)สนามสนาม

PAPER PARK ZONE

ส่วนเชื่อมต่อของกิจกรรม ระหว่าง โรงงานและชุมชน โดยเป็นพื้นที่พักผ่อน ออกกำลังกาย ดนตรีของชุมชน บ้านไม้ ซึ่งมีเด็กจำนวนมาก โดยมีกิจกรรมหลักคือ PAPER SLIDE ซึ่งเป็นกิจกรรมหลัก ใช้กระดาษ RECYCLE มาใส่ลงบน BERM ซึ่งออกแบบให้สามารถป้องกัน และแบ่งแยก SPACE ไม่ให้รบกวนกัน และแยกกัน ระหว่างโรงงาน และชุมชน

ทัศนียภาพมุมมองจากทางเข้าชุมชน ศูนย์ศิลปะ COMMUNITY ART

PAPER SLIDE

CASCADE PAPER SLIDE SAND PLAY PAPER PLAYGROUND PARENTS' STEP SEATING BICYCLE TRAIL BERM MONUMENT PRAY RESPECT PLAZA

COFFEE TERRACE (PASSIVE ZONE) ปากต่อปาก

ทัศนียภาพมุมมองจาก COFFEE TERRACE สภากาแฟ สู่พื้นที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

ส่วนพักผ่อน PASSIVE ของผู้สูงอายุ มีการใช้ ELEMENT รางเหล็กเก่าที่รื้อออกมา สร้างใหม่เป็นท่อนอกกำลังกาย ให้แก่ผู้สูงอายุ

โดยสภากาแฟ COFFEE TERRACE เป็นส่วนที่ นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน(ผู้สูงอายุ) สามารถพบปะพูดคุย เสนาประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทำงานในโรงงาน เหตุการณ์สมัยก่อตั้งโรงงาน และเรื่องราวของสงครามโลกครั้งที่สอง

OLD PIPE BAR

ภาพที่ 13 Community zone detail จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

หุ่นจำลอง

ภาพที่ 14 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองด้านหน้า จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 15 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองพื้นที่ริมน้ำ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 16 ภาพหุ่นจำลองแสดงภาพรวมของโครงการจากมุมมองด้านบนจัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 17 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนทางเข้าโครงการที่มีบรรยากาศเป็นป่าไม้จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 18 ภาพหุ่นจำลองส่วนภาพรวมส่วน Resource & Paper machine ผังหลังคา ผังชั้นสอง และ ผังพื้นที่ เรียงจากซ้าย-ขวา จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 19 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนจตุรัสฉายแสง (Paper outlet) เชื่อมต่อกับส่วนขายของที่ระลึก จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 20 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนคั้งแม่กลอง (Relation zone) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 21 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนจุดชมวิว Bamboo promenade จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 22 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนพื้นที่เอนกประสงค์ (Multipurpose & Amphitheatre) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 23 ภาพหุ่นจำลองแสดงส่วนสนามสนาม (Paper park zone) จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ภาพที่ 24 ภาพหุ่นจำลองแสดงสภาคาแฟ พื้นที่พักผ่อนผู้สูงอายุ จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

ต่อมาเมื่อ ปี 2561 เมื่อกรมธนารักษ์ไม่ต่อสัญญาเช่าพื้นที่โรงงานให้แก่บริษัท สำนักศิลปากร 2 สุพรรณบุรี จึงได้เข้ามาศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการ การอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ “โรงงานกระดาษกาญจนบุรี” จุดประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อเป็นการเสนอแนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ โรงงานกระดาษกาญจนบุรี เพื่อให้สามารถนำไปดำเนินการได้อย่างเหมาะสม เป็นศูนย์การเรียนรู้แหล่ง วัฒนธรรมที่เขตจังหวัดกาญจนบุรีและของชาติ เพื่อจะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ณ พื้นที่แห่งนี้ให้มีความ ยั่งยืน ผลการศึกษาที่มีข้อเสนอ ดังนี้

1. ด้านวิชาการ ด้านโบราณคดี การสำรวจขุดค้นบูรณะตามหลักวิชาการ รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยรอบ รวมทั้งประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับจังหวัดกาญจนบุรี ประวัติบุคคลสำคัญ ประวัติการก่อสร้างกำแพงเมือง การก่อตั้งเมือง การก่อสร้างโรงงานกระดาษกาญจนบุรี รวมทั้ง ประวัติศาสตร์ โบราณคดีในจังหวัดกาญจนบุรี และนิทรรศการด้านอื่น ๆ ที่น่าสนใจ
3. การจัดห้องสมุดท้องถิ่นกาญจนบุรี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และพื้นที่กิจกรรมสำหรับบุคคลที่สนใจ ใฝ่รู้ ทั้งชาวกาญจนบุรี ทั้งนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศที่จะสามารถหาความรู้ได้
4. ด้านการจัดกิจกรรมภายในอาคารโรงงาน โดยจัดเตรียมพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ ห้องจัดฉาย ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ ห้องประชุมสัมมนาพร้อมอุปกรณ์ทันสมัย รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ อาคารโรงงานให้มีความร่มรื่น จัดสวนสุขภาพ สวนสาธารณะ ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร

เครื่องดื่ม รวมทั้งมีกิจกรรมกลางแจ้งที่น่าสนใจ เพื่อให้ได้ประโยชน์ใช้สอยอย่างมีประสิทธิภาพ มีเอกลักษณ์น่าประทับใจสำหรับผู้มาเยี่ยมชม

2. แนวคิดนครบาลนิยม (New urbanism)

แนวคิดนครบาลนิยมเป็นแนวคิดที่ส่งเสริมการสร้างและฟื้นฟูความหลากหลายของเมืองที่สามารถเดินถึงกันได้และมีขนาดกะทัดรัด สามารถสร้างชุมชนให้คึกคักและมีชีวิตชีวา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบเดียวกับการพัฒนาเมืองหรือชุมชนทั่วไป แต่เป็นไปในรูปแบบการบูรณาการมากขึ้นประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน ร้านค้า ความบันเทิง โรงเรียน สวนสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของผู้อยู่อาศัย ทั้งหมดนี้อยู่ในระยะที่สามารถเดินถึงได้ระยะทางของกันและกัน วิธีชีวิตใหม่ที่สามารถส่งเสริมการใช้ระบบขนส่งที่มีความอัจฉริยะมากขึ้นขึ้นแทนการใช้รถยนต์บนทางหลวงและถนนมากขึ้น (Katz, 1993) การใช้ชีวิตในเมืองกำลังกลายเป็นสิ่งใหม่และวิธีการที่ทันสมัยในการอยู่เพื่อคนทุกวัย เป็นกระบวนการวางแผนที่สำคัญที่สุดในศตวรรษนี้ เพื่อสร้างอนาคตที่ดีกว่าสำหรับทุกคนผ่านการออกแบบสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและมาตรฐานการครองชีพ โดยสร้างสถานที่ที่ดีกว่า ในอีกความหมายหนึ่งเปรียบเสมือนการฟื้นฟูศิลปะที่ค่อยๆ สูญหายของเมืองให้อยู่ร่วมกับวิถีใหม่ได้ และมุ่งแก้ปัญหาการพัฒนาเมืองที่ขาดทิศทาง ไม่ยั่งยืน มีการใช้พลังงานและน้ำมันมาก การจราจรติดขัดมลพิษมาก ระบบขนส่งมวลชนไม่มีประสิทธิภาพ เมืองมีการขยายตัวอย่างไร้ทิศทาง แนวคิดเพื่อใช้ในการออกแบบเมืองวางผังเมืองใหม่ มีองค์ประกอบดังนี้ เมืองที่สร้างให้คนเดิน (Walkability) หรือใช้จักรยานมากกว่าสร้างถนนให้รถยนต์วิ่ง สร้างเมืองที่มีความเชื่อมโยง (Connectivity) กันทุกส่วน สร้างเมืองที่มีความหลากหลายและผสมผสาน ปรับตัวได้ดี และมีทุกอย่าง (Mixed use and diversity, adaptability and inclusivity) สร้างเมืองที่มีบ้านหลาย ๆ แบบผสมกัน (Mixed housing) สร้างเมืองที่คำนึงถึงคุณภาพของสถาปัตยกรรมและการออกแบบเมือง (Quality architecture, urban design and public realm) คงความเป็นสถาปัตยกรรมเก่า ๆ ไว้ สร้างเมืองที่คำนึงถึงโครงสร้างของระบบเพื่อนบ้านแบบดั้งเดิม แบบง่าย ๆ (Traditional neighborhood structure, legible character) สร้างเมืองที่เพิ่มความหนาแน่นของประชากร (Increasing density) โดยสร้างที่พักอาศัยให้รวมอยู่ในเมืองไม่กระจายออกไปแบบไร้ทิศทาง สร้างเมืองที่มีระบบขนส่งมวลชนที่ดี (Smart transportation) มีการวางระบบขนส่งมวลชนอย่างทั่วถึง เป็นโครงข่าย มีประสิทธิภาพ เช่น รถราง รถไฟฟ้า รถ BRT เป็นต้น โดยผังเมืองที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับประชาคมเมือง ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่ายในการพัฒนาเมืองและสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทุกมิตินั้นจะส่งผลต่อการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนกว่าผังเมืองที่เกิดจากภาครัฐหรือภาคการเมืองที่มีลักษณะเป็นการสร้างมาตรการควบคุมการพัฒนาผ่านผังเมือง

3. การพัฒนาเพื่ออนุรักษ์เมือง (Town conservation)

ในการพัฒนาให้เมืองมีอัตลักษณ์ เกิดคุณค่าทางจิตใจ ทางวัฒนธรรม และการใช้งาน นับเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างมาก ในปัจจุบันแนวความคิดในการอนุรักษ์สถานที่ประวัติศาสตร์นั้นไม่เพียงแต่มุ่งเน้นเฉพาะตัวอาคารโดย แต่ยังให้ความสำคัญอย่างมากกับพื้นที่โดยรอบที่ถือว่ามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เช่นกัน งานออกแบบพื้นที่โดยรอบนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยการตีความข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และการออกแบบอย่าง

สร้างสรรค์เพื่อให้เข้ากันได้กับดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันโดยไม่ลืมนคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และไม่ใช้แค่การจำลองภาพในอดีตมาไว้ในพื้นที่ (Turner, 1988) โดยทั่วไปแล้วพื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นพื้นที่สีเขียวที่มุ่งเน้นไปที่การพักผ่อนหย่อนใจและการเข้าถึงของคนทุกกลุ่มมากกว่าพื้นที่ที่สงวนไว้สำหรับลักษณะทางธรรมชาติ (Forsyth & Musacchio, 2005) พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ถูกจัดสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นพื้นที่สนับสนุนความสัมพันธ์เชิงสังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งด้านกายภาพและสภาวะจิตใจด้วยกิจกรรมประจำวันรวมทั้งสามารถเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนแม้ว่าจะเข้าเยี่ยมชมเป็นครั้งคราว (Chiesura, 2004) ในการขยายตัวของเมืองที่พบในปัจจุบันนั้นกลับเป็นกลายเป็นภัยคุกคามต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะ ประการแรกทำให้มีพื้นที่สาธารณะน้อยลง ซึ่งเป็นการลดโอกาสสำหรับการทำกิจกรรมสันทนาการกลางแจ้งของคนในเมืองด้วยเหตุนี้ในหลายประเทศจึงกำหนดให้การออกแบบให้มีพื้นที่สาธารณะในเมืองมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Manning & Valliere, 2001) ประการที่สองด้วยรูปแบบของการออกแบบและการจัดการเมืองที่เป็นอยู่ทำให้เกิดการแยกกลุ่มผู้ใช้พื้นที่สาธารณะ ลดการมีโอกาสดูแลงานอย่างเท่าเทียมกันและลดความยั่งยืนทางสังคม (Blokland, 2009) องค์การอนามัยโลก (WHO) สนับสนุนให้มีการสร้างสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของคนหลากหลายวัย พื้นที่สาธารณะและพื้นที่เปิดโล่งของชุมชนควรมีส่วนในการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสร้างความรู้สึกร่วมกันกับสถานที่ให้กับคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ อายุ เพศ ภาวะทางกายภาพและจิตใจ (Esther H.K, Winky K.O, & Edwin H.W, 2017) ตามแนวคิดที่เรียกว่า "การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล การออกแบบเพื่อคนทุกกลุ่ม หรือ อารยสถาปัตย์ (Universal design)" ดังนั้นการละเลยกลุ่มคนบางกลุ่มจะถือว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ คนทุกกลุ่มจะต้องได้รับการป้องกันอย่างถูกต้องและเท่าเทียมซึ่งจะสะท้อนผ่านการออกแบบและการใช้งานของคนทุกกลุ่มพื้นที่สาธารณะ แนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลช่วยให้เราเข้าใจผู้คนที่ไม่เหมือนกับเราที่เราเห็นว่าเป็น "ผู้อื่น" มีส่วนช่วยให้เราสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีข้อจำกัด (Yilmaz, 2018)

4. การออกแบบแบบมีส่วนร่วม (Participatory design)

การออกแบบแบบมีส่วนร่วม (Participatory design หรือ co-operative design, หรือในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า co-design) เป็นวิธีการออกแบบที่พยายามนำผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานทรัพยากรใด ๆ เข้าสู่กระบวนการร่วมกันออกแบบการใช้งาน เพื่อช่วยให้มั่นใจว่าผลลัพธ์ตรงตามความต้องการและสามารถใช้งานทรัพยากรนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบแบบมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่มุ่งเน้นไปที่กระบวนการและขั้นตอนการออกแบบและไม่ใช่สไตล์การออกแบบ นั่นคือเป็นกระบวนการด้านการออกแบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและผู้ใช้ในปัจจุบัน และคาดการณ์ถึงรูปแบบและผู้ใช้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กระบวนการการออกแบบเช่นนี้มีพื้นฐานจากการร่วมมือของนักออกแบบ ผู้ใช้จริง และหน่วยงานที่รับผิดชอบในการตัดสินใจว่าแบบที่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสิ่งของหรือพื้นที่ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของออกแบบ เครื่องมือและเทคนิคเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วม (van der Velden & Mörtberg, 2021) ซึ่งมีการพัฒนาเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมเช่น การสร้างภาพอนาคต (Scenario planning) การใช้แบบจำลองและสถานการณ์สมมุติ (Model and simulation) กระดานเรื่องราว (Storyboard) เกม (Game) การทำแผนที่ร่วมกัน (Cartographic mappings) เป็นต้น วิธีการหรือเครื่องมือและเทคนิคเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมบนเวทีกลางระหว่างการพัฒนาและเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ได้บทสรุปที่ทุกฝ่ายยอมรับ ดังนั้นการมี

ส่วนร่วมของผู้ใช้ทรัพยากรและผู้ดูแลรักษาทรัพยากรในฐานะผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับทรัพยากรนั้นจึงถือว่าเป็นสิ่ง
ที่จำเป็นมาก

การร่วมกันวางผังแม่บทและแผนบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะโรงงานกระดาษกาญจนบุรีเพื่อมุ่งสู่การ
เป็นเมืองน่าอยู่และระบบเศรษฐกิจแบบสร้างสรรค์และลดจำนวนประชากรที่ย้ายออกจำเป็นจะต้องมีตัวแปรที่
สามารถเชื่อมโยงกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองเข้ามาทำงานร่วมกัน
“วัฒนธรรมและพื้นที่วัฒนธรรม” น่าจะเป็นตัวแปรร่วมที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนา
เมือง โดยเฉพาะเมืองเก่าที่มีแหล่งวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ยังเป็นต้นทุนเดิม วัฒนธรรมเป็น
วิวัฒนาการทางความคิดและวัตถุโดยมนุษย์และทำให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม Albert
Schweitzer กล่าวว่าวิวัฒนาการทำให้เกิดระดับของวัฒนธรรม ในแต่ละระดับจะประกอบไปด้วยความรู้ที่
หลากหลายซึ่งความรู้เองก็มีหลายระดับและมีการสะสมจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นองค์ความรู้
ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เราแยกความแตกต่างของพื้นฐานทางวัฒนธรรมออกเป็นสามรูปแบบคือ ปรัชญาชีวิต
และศาสนา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และศิลปะ W. Huber กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของ จริยธรรม
ตรรกะ และความงาม วัฒนธรรมไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการคิดและการจัดการ
โดยมนุษย์ การออกแบบของสวนสาธารณะเพื่อเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมสำหรับชุมชนจะต้องตอบสนอง
จริยธรรม ตรรกะและความงามที่แสดงถึงตัวตนของชุมชนนั้น (Schmidt, 2009)

5. สิทธิและเสรีภาพทางวัฒนธรรม (Cultural right)

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” จากการประชุมระดับโลกว่าด้วยนโยบายทางวัฒนธรรม
(MONDIACULT) ที่จัดขึ้นในกรุงเม็กซิโกซิตี้ให้ไว้ว่า "วัฒนธรรมคือความซับซ้อนเชื่อมโยงหลายด้านทั้งทางจิต
วิญญาณ ด้านวัตถุ ด้านคุณลักษณะทางปัญญาและอารมณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ซึ่งไม่ใช่แค่เพียง
ศิลปะและวรรณกรรม แต่ยังรวมถึงวิถีชีวิต ประเพณีและความเชื่อนอกจากการกำหนดคำจำกัดความนี้แล้ว
สหประชาชาติได้ประกาศบทบัญญัติที่ 15.1.a เกี่ยวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม
และวัฒนธรรมที่เมืองเจนีวาโดยให้ความสำคัญกับการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในวิถีแห่งวัฒนธรรม (UN
Committee on Economic Social and Cultural Rights (CESCR), 2009)¹ บริบทด้านวัฒนธรรมจึงมี
บทบาทอย่างมากต่องานด้านการพัฒนาระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม
ของผู้คนและชุมชน (Cultural diversity) กลายเป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงและทำความเข้าใจอย่างละเอียดก่อนที่จะ
ทำการพัฒนาเต็มรูปแบบ มิติทางวัฒนธรรมจึงต้องรวมอยู่ในนโยบายการพัฒนาถึงจะได้รับการยอมรับ
(Fukuda-Parr, 2004)

¹Article 15 of the Covenant recognizes the right of everyone to participate in cultural life, enjoy the benefits of scientific progress, and to benefit from the protection of the moral and material rights to any scientific discovery or artistic work they have created. The latter clause is sometimes seen as requiring the protection of intellectual property, but the Committee on Economic, Social and Cultural Rights interprets it as primarily protecting the moral rights of authors and "proclaiming the intrinsically personal character of every creation of the human mind and the ensuing durable link between creators and their creations". It thus requires parties to respect the right of authors to be recognized as the creator of a work. The material rights are interpreted as being part of the right to an adequate standard of living, and "need not extend over the entire lifespan of an author

ความเข้าใจสิทธิและเสรีภาพทางวัฒนธรรม (Cultural rights) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากที่จะต้องรวมอยู่ในแนวคิดของการพัฒนาเพื่อที่จะสร้างเครื่องมือที่สามารถตอบสนองต่อการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและนำบริบทวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติจริงสิทธิและเสรีภาพทางวัฒนธรรมนี้จะต้องเป็นความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาในการดำเนินโครงการความร่วมมือทางวัฒนธรรม (Cultural cooperation) ด้วยมุมมองที่ตรงกันโดยมีวัฒนธรรมเป็นจุดร่วม จะทำให้ปัจจัยด้านวัฒนธรรมสามารถเป็นทั้งเครื่องมือที่ใช้ช่วยในการตัดสินใจและขับเคลื่อนกระบวนการนำไปสู่การกำหนดนโยบาย การวางผังแม่บทเชิงวัฒนธรรม (Cultural space) และแผนแม่บทการบริหารจัดการร่วมกัน (Cooperation plan) ซึ่งจะทำให้เกิดระบบการจัดการวัฒนธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จากข้อมูลของสหประชาชาติเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (UNESCO, 2013) สิ่งที่สำคัญและท้าทายในกระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่คือการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมเข้ากับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative industries) เพื่อให้ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นฝังอยู่ในวัฒนธรรมและสามารถนำมาใช้สำหรับการพัฒนาในระดับชุมชนได้

วัฒนธรรมถือเป็นระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดการเกิดการพัฒนานวัตกรรม การเกิดปฏิสัมพันธ์ใหม่กับวัฒนธรรมอื่น ระบบของวัฒนธรรมเดิมก็จะปรับเปลี่ยนไปโดยบางกรณีอาจจะใช้เวลานานหรือในบางกรณีอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมาส่งผลไปสู่การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่รวดเร็วมากขึ้น โดยเฉพาะ "การปฏิวัติดิจิทัล" นั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงส่งผลให้มีทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อวิถีชีวิตทัศนคติและความเชื่อในสังคมตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกระบวนการเรียนรู้และพฤติกรรมบริการทั้งด้านวัตถุและวัฒนธรรม (Bertacchini & Segre, 2016) ในการดำเนินงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นเพื่อที่จะทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรมในปัจจุบันจำเป็นต้องย้อนไปทำความเข้าใจวัฒนธรรมในอดีต (Hooper, 2005) การเข้าใจถึงวัฒนธรรมของคนในพื้นที่อย่างแท้จริงจะทำให้เข้าถึงคนเหล่านั้นได้ง่ายและกลมกลืน ซึ่งจะทำให้โอกาสการพัฒนาที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำประสบความสำเร็จ จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ถ้ามีการบริหารจัดการวัฒนธรรม (Cultural management) อย่างถูกต้องเหมาะสมวัฒนธรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสังคมซึ่งรวมถึงการพัฒนาจริยธรรมการสร้าง อัตลักษณ์ของพื้นที่การปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาของการท่องเที่ยวการสร้างงานและเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุน (Vasile, Hribar, Bole, & Pipan, 2015)

6. เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy)

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วย i) เศรษฐกิจ (Economy) และ ii) สร้างสรรค์ (Creative) จะเกิดขึ้นได้ต้องมีทั้งสองส่วนนี้เกิดคู่กัน ถ้าพึ่งความคิดสร้างสรรค์ (หรือองค์ความรู้) อย่างเดียวไม่สามารถสร้างระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ ถ้าไม่ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ผู้สร้างสรรค์ การนำความคิดเข้าไปประสานกับการดำเนินธุรกิจทำให้เกิดการต่อยอดไปสู่ทั้งการสร้าง “ความแตกต่าง” ซึ่งส่งผลต่อการ “สร้างมูลค่า” และท้ายที่สุดเป็นการ “สร้างคุณค่า” ดังนั้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็น “นวัตกรรม” (Innovation) เพราะเป็น “การใช้ประโยชน์จากความคิดใหม่ ๆ” สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ให้คำจำกัดความของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ว่า “แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่” และกำหนดขอบเขตขนาดของ

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทยโดยยึดตามรูปแบบขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) และปรับเปลี่ยนตามรูปแบบของ UNESCO โดยได้รวมอาหารไทยและการแพทย์แผนไทยเข้าไว้ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วย พร้อมทั้งได้จำแนกประเภทอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ออกเป็น 4 กลุ่ม อุตสาหกรรมหลัก (และ 15 กลุ่ม อุตสาหกรรมย่อย) ได้แก่

- a. มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ได้แก่ งานฝีมือและหัตถกรรม การท่องเที่ยว เชิง วัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพ การแพทย์แผนไทย และอาหารไทย
- b. ศิลปะ (Arts) ได้แก่ ศิลปะการแสดง และ ทัศนศิลป์
- c. สื่อสมัยใหม่ (Media) ได้แก่ ใหมภพยนตร์และวีดิทัศน์ การพิมพ์ การกระจายเสียง และดนตรี
- d. งานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional creation) ได้แก่ การออกแบบ แฟชั่น สถาปัตยกรรม การโฆษณา และซอฟต์แวร์

ทางเศรษฐศาสตร์ โมเดลความสำเร็จการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนจำเป็นต้องสร้างจุดดึงดูดลูกค้าในลักษณะของการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการสร้างประโยชน์แก่ผู้ซื้อและผู้ขาย โดยผู้ซื้อจะได้ประโยชน์จากการเข้ามาซื้อสินค้าที่สดใหม่และสร้างสรรค์จากผู้ผลิตโดยตรง ในขณะที่ผู้ผลิตได้ประโยชน์จากการลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งหรือขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีประสิทธิภาพเกิดขึ้น ขณะที่ผลประโยชน์ทางสังคมจากการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับของชุมชนจะช่วยสร้างทุนทางสังคม (Social capital) ในลักษณะของการสร้างโอกาสของการมีส่วนร่วม (Participation) และสร้างระบบความคิดของ “การเป็นเจ้าของร่วมกัน” ซึ่งจะทำให้เกิดการอนุรักษ์นอกจากนี้ยังพบว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนที่มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งจะเกิดโอกาสการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ได้ง่ายกว่า

เนื่องจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนเน้นการผลิตที่ไม่ได้ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงมากนักแต่เป็นการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น (Labor intensive) โดยผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่จึงจะตกอยู่กับกำลังแรงงาน โดยเฉพาะ กลุ่มแรงงานที่ด้อยโอกาสจะสามารถเข้าถึงงานได้ง่ายกว่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแรงงานหญิง ผู้พิการและคนชราจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนจะสามารถกระทำได้อาจจะต้องประกอบไปด้วยการดำเนินกลยุทธ์ 4P อันได้แก่ i) ชุมชน (People), ii) ผลิตภัณฑ์ (Product), iii) การท่องเที่ยว (Place), และ iv) การอนุรักษ์ (Preserve) กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนอัมพวาที่ใช้ประโยชน์จากชุมชนที่มี “ตลาดน้ำอัมพวา” การผลิตสินค้าสร้างสรรค์โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ขับเคลื่อน ขณะขับเคลื่อนพยายามรักษาวินัยวัฒนธรรมแบบเดิมไว้ได้การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนโดย ผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีของชุมชนอัมพวาทำให้เกิดการสร้างรายได้เสริมแก่คนในชุมชนที่แต่เดิมมีอาชีพเกษตรกรรม โดยรายได้เสริมมาจากการให้บริการเรือชมหิ่งห้อย การให้บริการที่อยู่อาศัย โดยมีเม็ดเงินสะพัดกว่า 1,000 ล้านบาทต่อปี โดยจากบทเรียนของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในเชิงของพื้นที่อย่างชุมชนอัมพวา พบว่าปัจจัยของความสำเร็จเกิดจาก

- a. บทบาทของรัฐบาลท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญในการเป็นผู้ขับเคลื่อน
- b. ชุมชนมีความเข้าใจสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ และสามารถนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์สร้างมูลค่าก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้อย่างเหมาะสม
- c. มีกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้ประกอบการเป็นเจ้าของกิจการเองตั้งแต่กระบวนการสร้างความรู้และความเข้าใจ

- d. มีการสร้างเครือข่ายกับนักวิชาการ นักวางแผน ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

นอกจากการวิเคราะห์ในเชิงของพื้นที่ (Area-based analysis) ชุมชนที่มีการพัฒนาสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ (Product-based) สามารถพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชนได้ เช่น กรณีศึกษามูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จมาจากด้านต่าง ๆ ดังนี้

- a. ด้านการบริหารจัดการในชุมชน การสร้างควมมีส่วนร่วม ของชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้สึก การเป็นเจ้าของ ร่วม กัน ซึ่งจะเป็นการสร้างควมเข้มแข็งของทุนทางสังคม (Social capital) ภายในชุมชน โดยมีระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) จากมูลนิธิฯ แก่ชุมชน ซึ่งสามารถที่ประเมินผลสำเร็จได้ชัดเจน
- b. ด้านการสร้างเครือข่าย มูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร สร้างระบบเครือข่ายชุมชนเกษตรอินทรีย์โดยมีชุมชนบ้านดงบังเป็นชุมชนต้นแบบ และมูลนิธิเป็นตัวกลางในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยระบบเครือข่ายจะช่วยให้การต่อยอด ส่งเสริม และพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรระหว่างกลุ่มชาวบ้านร่วมกับมูลนิธิเจ้าพระยาอภัยภูเบศร
- c. ด้านการถ่ายทอด/ต่อยอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้โดยมูลนิธิได้มีการจัดทำฐานข้อมูลมูลนิธิปัญญาสมุนไพร เพื่อเป็นการส่งเสริมขยายเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องพืชสมุนไพรและเกษตรอินทรีย์ มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อผลิตบุคลากรทางการแพทย์แผนไทยร่วม กับสถาบันการศึกษานอกจากนี้มูลนิธิยังจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งให้กับเด็กพิการและอีกส่วนนำมาพัฒนาสิ่งแวดล้อมร่วม กับกลุ่มองค์กรที่ไม่ใช่ของค์กรของรัฐ (NGO) ดังนั้นความสำเร็จของการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อช่วยในการพัฒนาสังคมและชุมชนจะต้องให้ความสำคัญกับประเด็น ดังต่อไปนี้
 - ผู้นำในชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อน (Leader and visions)
 - ต้องมีแผนการขับเคลื่อนที่มุ่งเน้นเพื่อตอบโจทย์และมีความเหมาะสมตาม “สภาพปัญหา” และ “ความต้องการ” ของชุมชนและท้องถิ่น (Problem-based and need-based planning)
 - ชุมชนต้องมี “ทุนจากภายใน” ท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดได้ (Local capital)
- d. ชุมชนต้องมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ (Participation and feeling of ownership)
- e. ความสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจะต้องมาจากองค์ความรู้ที่มีการต่อยอดจากฐานการวิจัย (Creativity on a basis of innovation, technology research-based knowledge)
- f. ต้องมีการสร้างเครือข่ายและพันธมิตร (Network and partnership) ทั้งในระดับชุมชนด้วยกันและเครือข่ายในด้านวิชาการ
- g. ชุมชนต้องมีกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management) ทั้งในด้านการจัดเก็บต่อยอด และการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา
- h. ชุมชนต้องได้รับการส่งเสริม ทั้งจากหน่วยงานในภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาทำงานร่วมกัน

จากองค์ประกอบและ ปัจจัย ต่าง ๆ ที่ได้สรุปข้างต้น ประเด็นที่เป็นส่วนสำคัญสุดในกระบวนการขับเคลื่อนได้แก่ กระบวนการและวิธีการมอง “ทุนจากภายใน” ชุมชนและท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วเพื่อนำมาซึ่งการต่อยอดสร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็น “อัตลักษณ์” ที่สำคัญในการสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนและท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและชุมชนที่ยั่งยืน

7. กระบวนการมีส่วนร่วม

หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และขับเคลื่อนงานพัฒนาด้วยความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People’s participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนแท้จริงนั้นสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ (M. Cohen, Uphoff, Univ, Ithaca, & Usa). Rural Development Committee, 1977; White, 1982) ดังนี้ i) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร ii) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ iii) ส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน iv) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการโดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

ปัจจัยของการมีส่วนร่วมในชุมชน ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ i) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ii) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม iii) ปัจจัยด้านการสื่อสาร เช่นการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมชุมชนสามารถทำได้ด้วย 2 วิธีประกอบกัน i) วิธีการรับและให้ข้อมูล ด้วยการ รับฟังปัญหาความกังวลที่มีความเห็นพ้องสอดคล้องด้วยกันกลายเป็นความสนใจและความกังวลร่วมกันของส่วนรวมที่เกิดขึ้นทั้งจากสมาชิกชุมชนที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หรือผู้นำทางความคิดภายในชุมชน โดยผู้นำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับฟังข้อมูลข่าวสาร ปัญหา หรือมีตัวแทนลงไปรับฟังแทน การให้ข้อมูลข่าวสารโดยใช้สื่อมวลชนและสื่อต่าง ๆ ที่เป็นหนังสือพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์และการเผยแพร่ที่เป็นใบปลิว แผ่นพับ และป้ายประกาศ วิทยุและโทรทัศน์ การทัศนศึกษาดูงานในโครงการพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน เพื่อรับทราบความคิดเห็นและเป็นการให้ข้อมูลกับประชาชน การจัดนิทรรศการ และการสาธิต ตลอดจนจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อรับทราบความคิดเห็นและเป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ๆ ผลักดันให้มีการวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกัน ii) วิธีการของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงชุมชนตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมชุมชน การประชุมสาธารณะ การประชุมกลุ่มย่อยและ การประชุมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การลงไปทดลองให้ชุมชนได้เห็นจริง การสำรวจทัศนคติของชุมชน และความคิดเห็นของชุมชน จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประสานของชุมชนเพื่อการทำงานในชุมชน (อรทัย ก๊กผล, 2551) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการลดความขัดแย้งในการดำเนินโครงการ ลดค่าใช้จ่ายและลดการสูญเสียเวลา เมื่อมีการตัดสินใจใด ๆ จะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

เพิ่มความรอบคอบในการตัดสินใจ เกิดการพิจารณาทางเลือกใหม่ในการตัดสินใจ ผู้รับผิดชอบโครงการสามารถดำเนินโครงการที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายหรือสะดวกมากขึ้นเนื่องจากไม่มีความขัดแย้ง เกิดฉันทามติ เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ ลดความขัดแย้งทางความคิดการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่ม ลดความหวงกังวลของประชาชนที่มีต่อโครงการได้ ชุมชนรู้สึกเกิดความเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้โครงการสามารถดำเนินการไปอย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น (ประเวศ วะสี, 2555) การพัฒนาต้องเริ่มจากฐานซึ่งฐานของสังคมไทยคือชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นจริงของชีวิต สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติต้องให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาความเข้มแข็งทุกด้านด้วยตนเองมากที่สุด เมื่อฐานล่างของสังคมมั่นคงเข้มแข็งก็จะรองรับสังคมทั้งหมดลงตัวและยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานทั้งทางตรงและทางอ้อมในลักษณะของการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบ ร่วมเสียสละ และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมเพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ i) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาของชุมชน ii) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต iii) การกำหนดกิจกรรม iv) การดำเนินกิจกรรม และ v) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ทำให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

วิธีการ

กระบวนการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อระบุศักยภาพและข้อจำกัดเชิงพื้นที่ รวมทั้งค้นหาความต้องการของผู้ที่มีแนวโน้มใช้งานหรืออยากใช้พื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ประกอบไปด้วย i) การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ ii) การเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี (ภาพที่ 25) อย่างไรก็ตามการดำเนินงานโครงการนี้จะสิ้นสุดที่การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ยังไม่ได้ดำเนินการออกแบบผังแม่บททางกายภาพซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อน และจำเป็นจะต้องใช้เวลาค่อนข้างมากเนื่องจากเป็นกระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

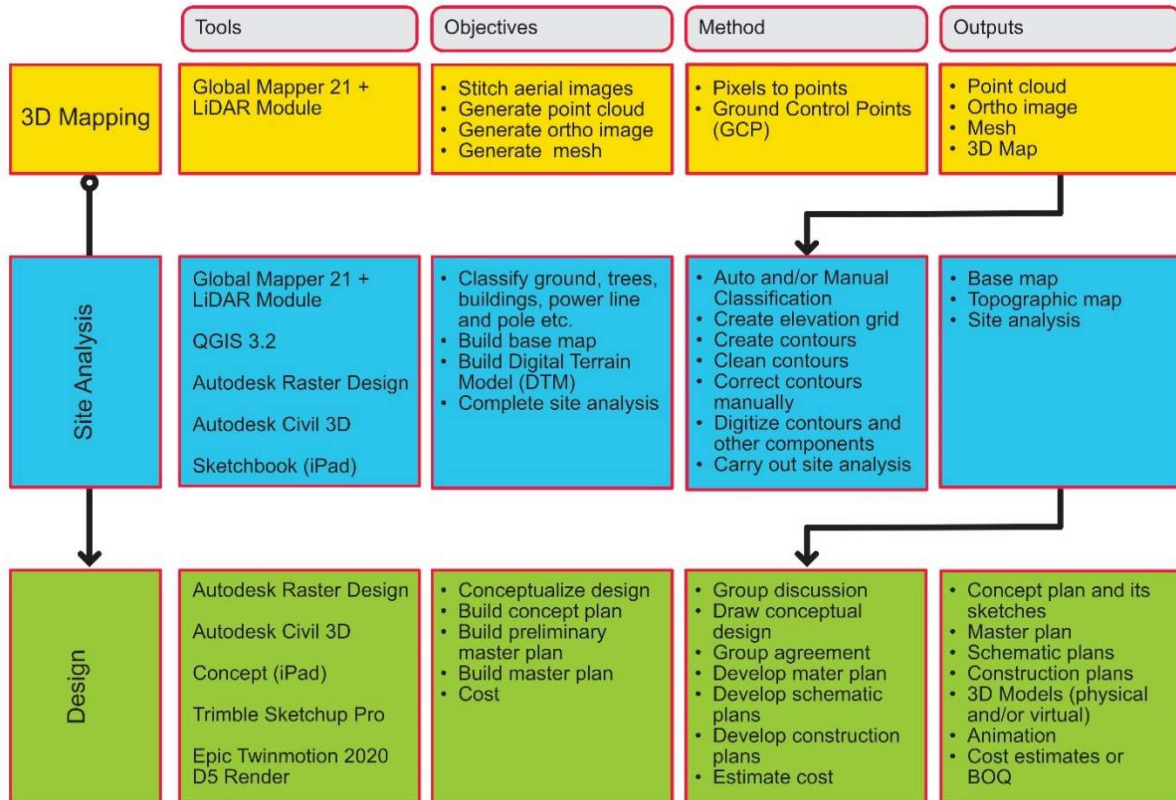
ภาพที่ 25 กระบวนการพัฒนาผังแม่บททางกายภาพโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

1. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ

การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพของพื้นที่เป้าหมายโดยใช้วิธีการและเครื่องมือ ได้แก่ วิธีการรังวัดผังด้วยภาพถ่ายทางอากาศ (Photogrammetry) การสร้างผังพื้นฐาน (Base plan) และวิเคราะห์พื้นที่ (Site Analysis)

วิธีการรังวัดพื้นที่ด้วยภาพถ่ายทางอากาศ (Photogrammetry) เป็นการนำข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศมาแปรให้อยู่ในรูปของตัวเลขหรือโดยกรรมวิธีการกราฟิก (Scan) หรือ ถ่ายด้วยกล้องถ่ายภาพทางอากาศแบบดิจิทัลที่มีการบันทึกพิกัดลงในภาพถ่าย จากนั้นใช้โปรแกรมประมวลผลภาพถ่ายทางอากาศจากอากาศยานไร้คนขับในการสร้างภาพพื้นที่ทั้งหมด ในการศึกษานี้เครื่องมือในการรังวัดผังด้วยภาพถ่ายทางอากาศที่ใช้

ได้แก่ อากาศยานไร้คนขับ (Unmanned Aerial Vehicle: UAV หรือ Drone) Autel EVO II ร่วมกับโปรแกรม Autel Explorer² ในการถ่ายภาพที่ระดับความสูง 60 เมตร จากนั้นนำภาพถ่ายทางอากาศรายละเอียดสูงที่ได้มาทำการประมวลผลด้วยโปรแกรม Global Mapper 21+LiDAR Module 21³ เพื่อให้ได้ภาพ Ortho และ 3D Map และนำมาใช้ในการสร้างผังพื้นฐาน (Base plan) ด้วยโปรแกรม Autodesk AutoCAD (Student version)⁴ บนระบบปฏิบัติการ Windows และแสดงผลการวิเคราะห์พื้นที่ด้วยโปรแกรม Sketchbook⁵ บนระบบปฏิบัติการ iPad OS รวมทั้งการทำโมเดลสามมิติด้วยโปรแกรม Sketchup Pro⁶ บนระบบปฏิบัติการ Windows (ภาพที่ 26)

ภาพที่ 26 กระบวนการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ แสดงถึง เครื่องมือ (Tools) วัตถุประสงค์ (Objectives) วิธีการ (Method) และผลผลิต (Outputs) ของกระบวนการสร้างผังพื้นฐาน (Base plan) และการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ (Site analysis) เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบ

² <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.autelrobotics.explorer&hl=en&gl=US>

³ <https://www.bluemarblegeo.com/global-mapper/>

⁴ <https://www.autodesk.com/education/edu-software/overview?sorting=featured&page=1>

⁵ <https://www.autodesk.com/products/sketchbook/overview>

⁶ <https://www.sketchup.com/products/sketchup-pro>

2. การเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

การจัดเก็บข้อมูลความต้องการของผู้ใช้พื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีทำการจัดเก็บตั้งแต่วันที่ 2-19 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID 19 การจัดเก็บข้อมูลจึงใช้ช่องทางออนไลน์ โดยใช้ Google form สร้างแบบสอบถามแล้วส่งออกในทุกช่องทางการสื่อสารทั้ง ทาง e-mail และทาง Social media ของคณะทำงานและของกลุ่มทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี รวมจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในช่วงเวลาดังกล่าว 395 คน

การจัดเก็บข้อมูลการเก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี ดำเนินการโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) เพื่อระดมความคิดเห็นถึงผลกระทบและเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาโรงงานกระดาษ โดยมีผู้แทนชุมชนแปลง 5 และ 7 ที่ได้รับผลกระทบมาร่วมเสวนาจำนวน 6 คน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ i) ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีและพื้นที่โดยรอบ ii) ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้ และ iii) ผลการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโดยตรง

1. ผลการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพชีวภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี เป็นขั้นตอนการทำงานเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพชีวภาพ และค้นหาศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ รวมทั้งกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น

1.1 การวัดผังด้วยภาพถ่ายทางอากาศ (Photogrammetry) การสร้างผังพื้นฐาน (Base plan) และการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่

โรงงานกระดาษกาญจนบุรีตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี มีพื้นที่ทิศเหนือติดกับจวนผู้ว่าราชการ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี และสถานีตำรวจภูธรกาญจนบุรี ทิศใต้ติดกับวัดไชยชุมพลชนะสงคราม ทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำแม่กลอง และทิศตะวันออกติดกับถนนแสงชูโต การรังวัดพื้นที่ด้วยภาพถ่ายทางอากาศ (Photogrammetry) ได้ถูกจัดทำขึ้นในระหว่างในเดือน ตุลาคม 2564 เพื่อให้ได้ภาพ Ortho (ภาพที่ 27) และ 3D Map (ภาพที่ 28) นำภาพที่ได้มาใช้ในการรังวัด (ภาพที่ 29) และ สร้างผังพื้นฐาน (ภาพที่ 30)

โรงงานกระดาษกาญจนบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด 87,542 ตารางเมตร หรือประมาณ 54.7 ไร่ การออกแบบกลุ่มอาคารหลักในโรงงานเป็นไปตามหน้าที่การใช้งาน ต่อเนื่องกันไปในแต่ละขั้นตอนการผลิตกระดาษ เริ่มจากทางทิศตะวันตกที่ติดกับแม่น้ำแม่กลองจะเป็นอาคารและเครื่องจักรที่เกี่ยวข้องกับระบบน้ำ มีพื้นที่ประมาณ 468 ตารางเมตร ถัดมาจะเป็นกลุ่มอาคารที่ผลิตไอน้ำและกระแสไฟฟ้ามีพื้นที่ประมาณ 729 ตารางเมตร ซึ่งทำหน้าที่ผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับเครื่องจักรในโรงงานและผลิตไอน้ำเพื่อใช้ในการต้มเยื่อไม้ในอาคารต้มวัตถุดิบเพื่อทำเยื่อกระดาษที่มีพื้นที่ประมาณ 877 ตารางเมตร (ภาพที่ 31) กลุ่มอาคารโรงงานตั้งอยู่ตรงกลางเป็นกลุ่มอาคารขนาดใหญ่ที่สุดใช้สำหรับการผลิตกระดาษตั้งแต่ อาคารการผลิตขั้นต้นคือการเตรียมเยื่อกระดาษมีพื้นที่ประมาณ 1,430 ตารางเมตร ชั้นกลางคือการผลิตกระดาษที่มีลักษณะอาคารยาวสำหรับติดตั้งเครื่องจักรการผลิตกระดาษ จนถึงการผลิตและแปรรูปบรรจุหีบห่อเพื่อจัดจำหน่ายมีพื้นที่ประมาณ 1,077 ตารางเมตร อาคารสำนักงานที่เชื่อมต่อกับตัวโรงงานอยู่ทางทิศตะวันออกของกลุ่มอาคาร ซึ่งส่วนซ่อมบำรุงก็ตั้งอยู่บริเวณเดียวกันมีพื้นที่ประมาณ 815 ตารางเมตร (ภาพที่ 32)

ภาพที่ 27 ภาพ Ortho จากการใช้อากาศยานไร้คนขับและประมวลผล Point cloud ด้วยโปรแกรม Global Mapper 21+LiDAR Module 21

ภาพที่ 28 ภาพ 3D Map จากการใช้อากาศยานไร้คนขับและประมวลผล Point cloud ด้วยโปรแกรม Global Mapper 21+LiDAR Module 21

ภาพที่ 31 กลุ่มอาคารเครื่องจักรที่เกี่ยวกับระบบน้ำ การผลิตไอน้ำและกระแสไฟฟ้า

กลุ่มอาคารที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มอาคารที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีในกระบวนการผลิตกระดาษ เช่น โรงทำโซดาถลอม โรงคลอรีนเก่า โรงคลอรีนใหม่ โรงแยกเกลือ พื้นที่ประมาณ 2,041 ตารางเมตร อาคารเหล่านี้ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของโรงงาน ซึ่งรวมทั้งอาคารที่มีเอกลักษณ์พิเศษอีกอาคารหนึ่งคือ โรงหลอมโซดา ที่มีการออกแบบอาคารที่ซับซ้อนกว่าหลังอื่น มีชั้นหอคอยและมีส่วนประกอบภายนอกคือปล่องไฟขนาดใหญ่ที่มีความสูง 100 เมตร (ภาพที่ 33)

โครงสร้างอาคารโรงงานกระดาษเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแบบช่วงเสากว้าง รูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองที่ได้รับอิทธิพลศิลปะแบบโมเดิร์นที่เน้นความเกลี้ยงเกลาเรียบง่าย รูปทรงอาคารอื่นในพื้นที่โรงงานก็เน้นความเรียบง่ายเช่นเดียวกัน แต่ก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเน้นการออกแบบตามประโยชน์การใช้สอย ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงสี่เหลี่ยม หลังคาจั่ว ใช้หน้าต่างกระจกเป็นช่องแสง มีทั้งอาคารหลายชั้น (ภาพที่ 34) และอาคารชั้นเดียว เช่น อาคารเก็บของที่มีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 406 ตารางเมตร (ภาพที่ 35) สำหรับอาคารสโมสรของโรงงานตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกใกล้กับถนนแสงชูโต มีพื้นที่ใช้สอยประมาณ 445 ตารางเมตร เป็นลักษณะอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ทรงปั้นหยา หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์ ซึ่งเป็นรูปแบบอาคารราชการแบบเริ่มแรกที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคม เดิมเป็นอาคารสถานีตำรวจภูธรเก่าที่ถูกซื้อและดัดแปลงเป็นสโมสรสำหรับพนักงานของโรงงาน (ภาพที่ 37)

ภาพที่ 32 กลุ่มอาคารโรงงานสำหรับการผลิตกระดาษ

ภาพที่ 33 กลุ่มอาคารที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีในกระบวนการผลิตกระดาษ

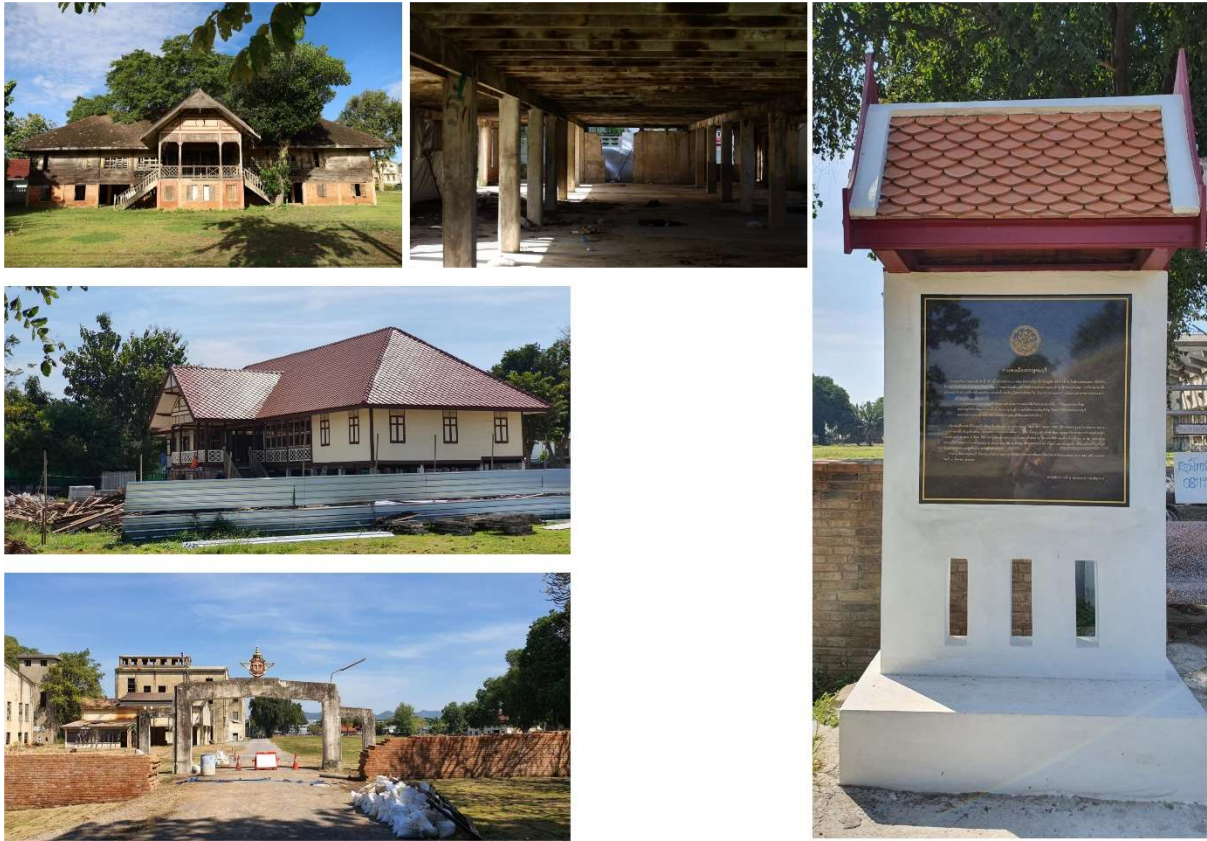
ภาพที่ 34 ภาพมุมกว้างแสดงอาคารหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี

ภาพที่ 35 ภาพมุมกว้างแสดงอาคารเก็บอุปกรณ์ของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี

ภาพที่ 36 ศาลพลเอกพระยาพลพลพยุหเสนา

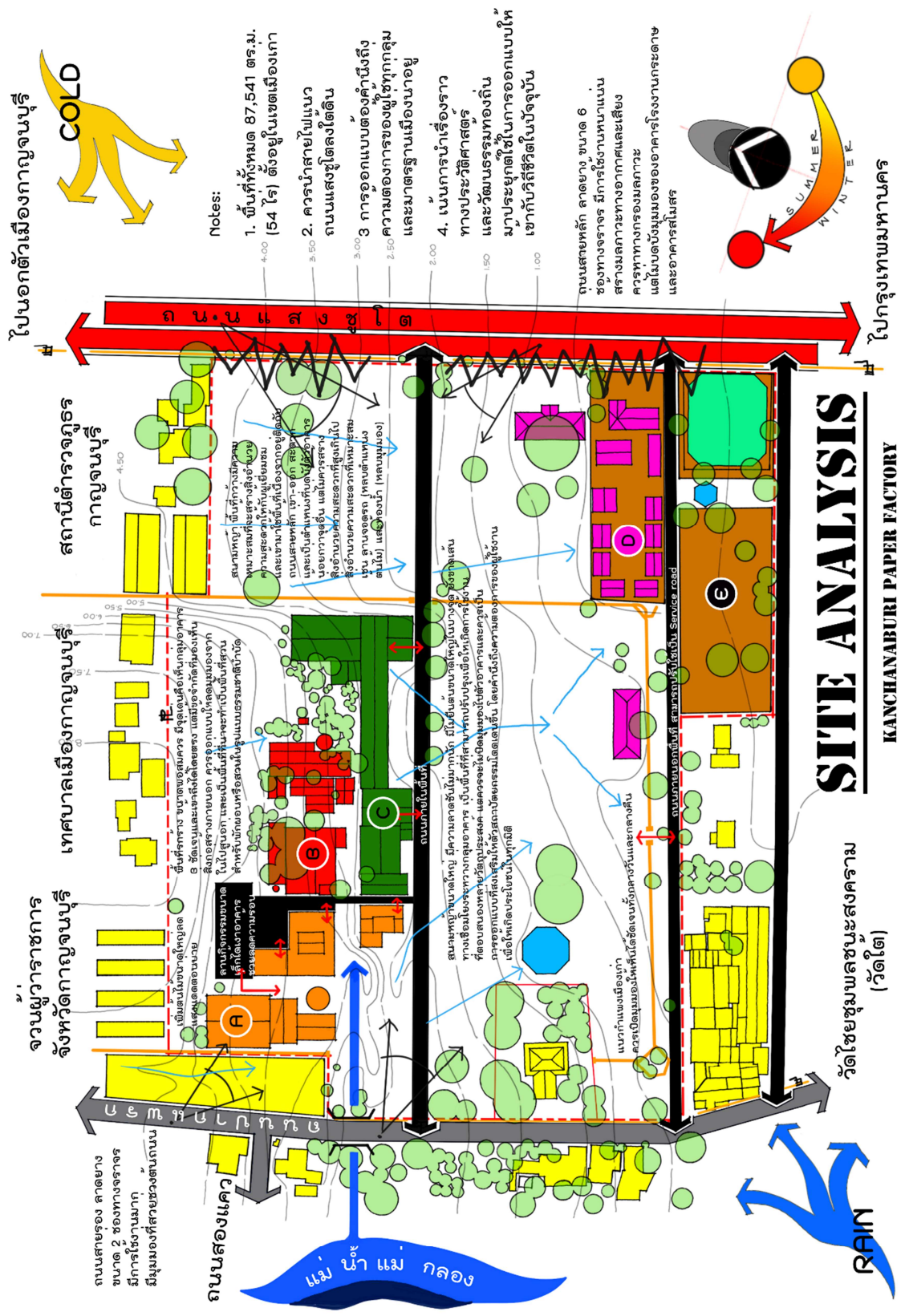
ภาพที่ 37 อาคารสโมสรของโรงงานกระดาษกาญจนบุรีและกำแพงเมืองเก่าก่อนและระหว่างการบูรณะโดยกรมศิลปากร

1.2 การวิเคราะห์พื้นที่ (Site analysis)

โรงงานกระดาษกาญจนบุรีมีพื้นที่ทั้งหมด 87,542 ตารางเมตร หรือประมาณ 54.7 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่แข็ง (Hardscape) และตัวอาคารต่าง ๆ ประมาณ 2,047 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ว่างประมาณ 85,495 ตารางเมตร ซึ่งมีความแตกต่างของระดับความสูงโดยไล่จากพื้นที่สูงสุดทางทิศเหนือด้วยระดับความสูงที่ 8 เมตร จนมามีระดับที่ 0 เมตรทางทิศใต้ (ภาพที่ 38) ความลาดชันจะมีค่อนข้างมากในทิศเหนือ (ด้านหลังอาคารหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี) และมีความลาดชันค่อนข้างน้อยทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ของอาคารหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี ตัวอาคารทั้งหมดถือเป็นจุดเด่นที่สำคัญที่สร้างความน่าสนใจดึงดูดให้คนเข้ามาเยี่ยมชม อย่างไรก็ตามความทรุดโทรมของตัวอาคารที่อาจจะเป็นอันตราย ทำให้การเยี่ยมชมถูกจำกัดให้เพียงเดินชมภายนอก การเดินชมที่ไม่มีการบรรยายใด ๆ หรือคำอธิบายเป็นการลดความน่าสนใจของตัวอาคารที่มีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม รายละเอียดการวิเคราะห์เชิงพื้นที่แสดงในภาพที่ 15 และตารางที่ 1

a. ศักยภาพเชิงกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี

ทำเลที่ตั้ง และการเข้าถึงพื้นที่สะดวกมาก เพราะตั้งอยู่ในเมืองและมีถนนแสงชูโตผ่านทางทิศตะวันตก ซึ่งทางทิศนี้จะมีอาคารสโมสรโรงงานกระดาษกาญจนบุรีเป็นจุดเด่น และมีพื้นที่สนามหญ้ากว้างซึ่งความเหมาะสมที่

- Notes:
- พื้นที่ทั้งหมด 87,541 ตร.ม. (54 ไร่) ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่า
 - ควรนำสายไฟแนวถนนแสงชูโตลงใต้ดิน
 - การออกแบบต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มและมาตรฐานเมืองมาอยู่
 - เน้นการนำร่องราวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบให้เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

ถนนสายหลัก ลาดยาว ขนาด 6 ช่องทางจราจร มีการใช้งานหนาแน่น สร้างมลภาวะทางอากาศและเสียง ครุฑท่าทางทรงกลมลักษณะเด่นนับตั้งมุมมองของอาคารโรงงานกระดาษและอาคารสโมสร

ภาพที่ 38 การวิเคราะห์เชิงพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี

จะสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้เยี่ยมชม และเข้ามาใช้พื้นที่เนื่องจากอยู่ติดกับถนนสายหลัก เข้า-ออกสะดวก และเป็นตำแหน่งที่ตบแต่งตัวอาคารน้อยกว่าจุดอื่น แต่ไม่ควรสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่สูงเกินไป สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เช่น ลานจอดรถ และห้องน้ำ

สถาปัตยกรรมของทุกอาคารถือเป็นศักยภาพของพื้นที่ที่ไม่มีในที่อื่น การสนับสนุนส่งเสริม ปรับปรุงให้อาคารเหล่านี้กลับมาใช้งานได้ด้วยกรออกแบบอย่างสร้างสรรค์และตรงกับความต้องการของคนจังหวัดกาญจนบุรีจึงจะเป็นการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ได้ และด้วยขนาดของพื้นที่ที่กว้างมากพอที่จะออกแบบให้อื้อต่อการทำกิจกรรมที่หลากหลายเหมาะกับคนทุกกลุ่มในสังคม จะทำให้พื้นที่แห่งนี้นอกจากจะมีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นแล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกิดภายในพื้นที่ก็จะมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้วย

b. ข้อจำกัดเชิงกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี

สถานที่จอดรถยังเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ โดยเฉพาะการรองรับรถท่องเที่ยวขนาดใหญ่เพื่อไม่ให้เกิดการจอดรถไปรบกวนเส้นทางจราจรในถนนแสงชูโต แต่การออกแบบจะต้องมีความเหมาะสมสวยงาม เนื่องจากพื้นที่ที่เหมาะสมจะสร้างที่จอดรถนั้นอยู่ทางทิศตะวันตกที่เป็นเหมือนทางเข้าหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี

การขาดป้ายบอกรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวประวัติของอาคาร ความสำคัญของพื้นที่ และอื่น ๆ ที่จะช่วยให้ผู้มาเยี่ยมชมสนุกกับการเก็บความทรงจำด้วยภาพและได้ความรู้ไปเล่าต่อเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กับการออกแบบผังแม่บททางกายภาพ ทั้งนี้รวมถึงแผนการบริหารจัดการพื้นที่ด้วย

งานสถาปัตยกรรมที่สวยงามกลับมีสภาพที่ทรุดโทรม บางอาคารมีต้นไม้ที่เข้าทำลายตัวอาคาร ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าใช้พื้นที่ภายในอาคาร รวมทั้งพื้นที่บางส่วนภายนอกอาคาร นอกจากนี้ยังขาดเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาคาร ทำให้การเดินทางเข้าไปชมไม่สะดวกโดยเฉพาะในฤดูฝน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์พื้นที่เชิงกายภาพชีวภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี

ประเด็นการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์
ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม	ที่ตั้งอยู่กลางตัวเมืองถือว่ามีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็น Landmark ของจังหวัดได้ โดยสภาพแวดล้อมเป็นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ ทำให้มองเห็นได้ชัดเจน นอกจากนี้ยังอยู่ใกล้กับสถานีขนส่งและตลาด ทำให้สะดวกสำหรับเดินทางเข้าใช้พื้นที่
ทางคมนาคมและเส้นทางเดิน	ขนานด้วยถนนสามด้าน ทิศตะวันตกติดถนนแสงชูโตที่เป็นถนนสายหลัก หักช่องทางจราจร ที่ใช้เดินทางเข้าสู่จังหวัดกาญจนบุรี ทิศตะวันออกติดถนนปากแพรกเป็นถนนขนาดสองช่องทางจราจร ซึ่งทำให้การเดินทางมาที่โรงงานกระดาษมีความสะดวกมาก และทางทิศใต้ยังมีถนนขนาดเล็ก แม้ว่าสภาพพื้นผิวถนนเสียหายค่อนข้างมาก แต่สามารถปรับปรุงเพื่อใช้เป็นเส้นทางบริการ (Service road) สำหรับอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ระบบเส้นทางภายในพื้นที่มีปัญหาในการเชื่อมโยงกลุ่มอาคารต่าง ๆ

การระบายน้ำผิวดิน บริเวณน้ำท่วมขัง	การระบายน้ำผิวดินทางทิศใต้น่าจะมีปัญหาไม่มาก อาจจะมีน้ำท่วมขังบางจุดเนื่องจากการปรับหน้าดินไม่สม่ำเสมอ ในขณะที่ทางทิศเหนือจะต้องพิจารณาให้ดีเนื่องจากแนวเส้นทางน้ำจะไหลเข้าสู่ตัวอาคาร ซึ่งเดิมมีสระน้ำที่ใช้อรงรับน้ำได้ แต่ปัจจุบันได้ถูกถมไปแล้ว
ภูมิประเทศ	ค่อนข้างเป็นพื้นราบมีความลาดชันไม่มากนัก ยกเว้นพื้นที่ทางทิศเหนือ
สภาพดินที่พบและต้นไม้เดิม	ดินเป็นดินที่ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ หญ้าสนามไม่สามารถเติบโตได้ดี น่าจะเกิดจากการเตรียมพื้นที่ปลูกที่ไม่ดีพอและขาดการดูแลในระยะต่อมา จึงพบวัชพืชขึ้นค่อนข้างมาก ต้นไม้เดิมในพื้นที่ส่วนมากเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่จึงควรเก็บรักษาไว้
สภาพอากาศ	ระบบอากาศย่อย (Micro-climate) อาจจะร้อนเนื่องจากมีต้นไม้ใหญ่ช่วยควบคุมสภาพอากาศจำนวนไม่มาก การปลูกต้นไม้พื้นถิ่นเพิ่มเติมน่าจะช่วยให้สภาพอากาศดีขึ้น
รูปแบบอาคาร การใช้งาน และสภาพของตัวอาคาร	สถาปัตยกรรมของทุกอาคารสวยงามมีอัตลักษณ์และความเป็นมาที่น่าสนใจ แต่มีสภาพที่ทรุดโทรม บางหลังมีต้นไม้ที่เข้าทำลายตัวอาคาร ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าใช้พื้นที่ภายในอาคาร รวมทั้งพื้นที่บางส่วนภายนอกอาคาร
โครงสร้างอื่น ๆ	มีกำแพงเมืองเก่าที่กำลังได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากรล้อมรอบ และมีบ่อน้ำศาลพลเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
ระบบสาธารณูปโภค	ขาดระบบแสงสว่างที่พอเพียงและไม่มีระบบรักษาความปลอดภัยสำหรับผู้ใช้งาน ควรติดตั้งระบบไฟฟ้าปรกติร่วมกับพลังงานแสงอาทิตย์เพิ่มเติม (เน้นที่มีความสวยงามด้วย) และควรติดตั้งกล่องวงจรปิดและจุดสัญญาณแจ้งเหตุฉุกเฉิน ระบบสาธารณูปโภคภายในพื้นที่ควรจะนำลงใต้ดิน และควรนำสายไฟแนวถนนแสงชูโต และถนนปากแพรกลงใต้ดินด้วยเช่นกัน
มุมมอง	มุมมองที่สำคัญด้านทิศตะวันตกควรออกแบบอย่างระมัดระวังโดยสามารถใช้ประโยชน์ เช่น เป็นที่จอดรถ และมีความสวยงาม ควรเน้นการออกแบบพื้นที่รอบอาคารสโมสรโรงงานกระดาศให้สวยงามเป็นพิเศษ และดูแลรักษาง่าย
สิ่งรบกวนต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ เช่น เสียงรถยนต์	เสียงรถยนต์และควันไอเสียค่อนข้างมากทางทิศตะวันตก แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหามากนัก
ความรู้สึกเมื่อเข้าไปใช้พื้นที่	รู้สึกถึงความอลังการของสถาปัตยกรรม ช่วงที่มีคนมาเยี่ยมชมมองเห็นภาพของผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่อย่างสนุกสนาน แต่ก็มีความรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่ปลอดภัยในช่วงที่ไม่มีคนมากนัก การออกแบบให้สถานที่นี้สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลายในช่วงเวลา และฤดูกาลที่แตกต่างจะช่วยให้ภาพรวมของเมืองมีชีวิตชีวามากขึ้น

c. ข้อเสนอแนะในการออกแบบ

การออกแบบต้องคำนึงถึง ความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มด้วยหลักการอารยสถาปัตย์ และมาตรฐานเมืองน่าอยู่ เน้นการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบให้เข้ากับวิถีชีวิตในปัจจุบัน สำหรับสนามหญ้าขนาดใหญ่ด้านทิศใต้ (ด้านหน้า) อาคารหลักของโรงงานกระดาษกาญจนบุรี ซึ่งมีความลาดชันไม่มากนักเป็นพื้นที่ที่สามารถปรับปรุงเพื่อให้เกิดการใช้งานที่ตอบสนองหลายวัตถุประสงค์ แต่ควรจะไม่ปิดมุมมองไปตัวอาคารและควรเป็นการออกแบบที่ส่งเสริมให้ตัวสถาปัตยกรรมโดดเด่นขึ้น โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งานเพื่อให้เกิดประโยชน์และลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ สำหรับแนวกำแพงเมืองเก่าควรเปิดมุมมองให้เห็นได้ชัดเจนทั้งกลางวันและกลางคืน

พื้นที่รกร้างด้านทิศเหนือมีขนาดใหญ่พอสมควร มีจุดเด่นคือเห็นกลุ่มอาคารที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีในกระบวนการผลิตกระดาษชัดเจนและเข้าถึงได้โดยตรง แต่มีข้อจำกัดที่มองเห็นสิ่งก่อสร้างภายนอกพื้นที่ เช่น อาคารของเทศบาลเมืองกาญจนบุรี ควรออกแบบให้ลดมุมมองจากในไปสู่นอกและเป็นพื้นที่ที่น่าจะทำเป็นพื้นที่สวนสำหรับพักผ่อนหรือสวนในรูปแบบธรรมชาติบำบัด เนื่องจากธรรมชาติมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีจากผลงานวิจัยพบว่าการใช้เวลานอกบ้านมีประโยชน์ต่อสุขภาพอย่างมาก การทำกิจกรรมกลางแจ้งช่วยให้อารมณ์ดีขึ้น นอนหลับได้ง่าย และช่วยปรับความสมดุลของฮอร์โมน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการออกกำลังกาย และการที่มีโอกาสสัมผัสธรรมชาติ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีนั้นเป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งหมายถึงลักษณะทางกายภาพมีอาณาเขตบริเวณและได้จัดไว้ให้เพื่อประชาชน เป็นพื้นที่ของชีวิตทางสังคมที่เปิดกว้างให้แก่ทุกคน พื้นที่สาธารณะถือว่าเป็นพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมของคนในเมืองได้ดีที่สุด โดยพื้นที่ที่จะประสบความสำเร็จในการเข้าใช้นั้นต้องเป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดจำ ผู้ใช้งานประทับใจ มีกิจกรรมที่หลากหลาย และเป็นพื้นที่เพื่อสังคมอย่างแท้จริง

จากคุณลักษณะและศักยภาพของพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีที่เป็นพื้นที่สาธารณะและมีที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองมีผู้เกี่ยวข้องทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และด้านการดูแลรักษา ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีจำเป็นต้องใช้กระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วม (Participatory design) เพื่อให้ทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและใช้ข้อสรุปจากการพูดคุยสำหรับการสร้างผังแม่บททางกายภาพและแผนแม่บทการบริหารจัดการที่ทุกฝ่ายยอมรับ ทั้งรูปแบบผังแม่บทและการใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนต่าง ๆ รวมทั้งยอมรับในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

ในยุคปัจจุบันการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการพัฒนาชาติบ้านเมือง ชุมชน หรือแม้กระทั่งการพัฒนาในหมู่บ้านชนบท ยังต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ เพื่อช่วยสนับสนุนในเรื่องของการให้ข้อมูล การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานนั้นออกมาอย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากที่สุด หากกิจกรรมใดที่ไม่อาศัยการมีส่วนร่วมแล้วก็มักจะถูกต่อต้านเมื่อผลที่ได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่นั้น ทำให้เกิดผลเสียในภายหลัง ดังนั้น ในขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้แผนงานโครงการบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ภาพที่ 39 แบบ Mass Model ของอาคารบนพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรี จัดทำโดย นางสาวกัญฐรัตน์ อรุณฤกษ์

2. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้

โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีเปิดดำเนินการใน พ.ศ.2481 ถือเป็นโรงงานกระดาษแห่งที่ 2 ของประเทศไทยและเป็นโรงงานกระดาษแห่งแรกในต่างจังหวัด โดยมีโรงงานกระดาษสามเสนเป็นโรงงานแห่งแรก โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2481 เวลา 12.40 น. โดยมีพระยาพหลพลพยุหเสนา รักษาการนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นเป็นประธานเปิดงาน ในปี พ.ศ.2530 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ยกเลิกกิจการโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีและเห็นชอบให้บริษัทหูดสหกรรมกระดาษศิริศักดิ์จำกัดเป็นผู้ประมูลซื้อโรงงาน อาคารสิ่งปลูกสร้างและให้กระทรวงการคลังดำเนินการเกี่ยวกับการจัดให้เช่าที่ดินราชพัสดุ โดยให้ระบுவัตถุประสงค์ของการให้เช่าที่ดินไว้ในสัญญาว่า เพื่อดำเนินกิจการโรงงานกระดาษเท่านั้น และครบกำหนดสัญญาเช่าเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ซึ่งคณะวิจัย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เป็นหน่วยงานดำเนินการเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบผังแม่บททางกายภาพพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี โดยมีพื้นฐานบนความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน คณะผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือจากท่านตอบแบบสอบถามโดยเลือกคำตอบตามที่ระบุไว้ในข้อคำถาม

ผู้วิจัยได้เก็บแบบสอบถามไม่ยังกลุ่มคนหลากหลายเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของโรงงานกระดาษผ่านระบบ Google Form ซึ่งสามารถเก็บแบบสอบถามได้จำนวน 395 ชุด โดยแบ่ง

ออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย i) ข้อมูลส่วนตัว ii) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดงาน และ iii) ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2.1 ข้อมูลส่วนตัว

- a. จากแบบสอบถามจำนวน 395 ชุด สามารถแยกเพศของผู้ตอบแบบสอบถามได้เป็น เพศชาย จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 37.22 และเพศหญิงจำนวน 248 คน คิดเป็นร้อยละ 62.78 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	147	37.22
หญิง	248	62.78

- b. อายุของผู้ตอบแบบสอบถามรายละเอียดปรากฏดังนี้ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.25 อายุ 21 – 30 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 29.11 อายุ 31 – 40 ปี จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.99 อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.68 อายุ 51 – 60 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.29 อายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.67 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุต่ำกว่า 20 ปี	1	0.25
อายุ 21 – 30 ปี	115	29.11
อายุ 31 – 40 ปี	75	18.99
อายุ 41 – 50 ปี	58	14.68
อายุ 51 – 60 ปี	92	23.29
อายุมากกว่า 60 ปี	54	13.67

- c. ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามรายละเอียดปรากฏดังนี้ ประถมศึกษา จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 0.25 มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 29.11 มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. หรือเทียบเท่า จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 18.99 อนุปริญญา / ปวส. หรือเทียบเท่า จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.68 ปริญญาตรี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.29 ปริญญาโท จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.67 ปริญญาเอก จำนวน 54 คน คิด

เป็นร้อยละ 13.67 อื่น ๆ จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.67 รายละเอียดปรากฏตาม
ตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษา

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	2	0.51
มัธยมศึกษาตอนต้น	8	2.03
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. หรือเทียบเท่า	19	4.81
อนุปริญญา / ปวส. หรือเทียบเท่า	6	1.52
ปริญญาตรี	263	66.58
ปริญญาโท	85	21.52
ปริญญาเอก	10	2.53
อื่น ๆ	2	0.51

- d. รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถามรายละเอียดปรากฏดังนี้ รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 28 คน คิดเป็น ร้อยละ 7.09 รายได้ 10,001 – 30,000 บาทจำนวน 65 คน คิดเป็น ร้อยละ 16.46 รายได้ 30,001 – 60,000 บาท จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 35.44 รายได้ 60,001 – 90,000 บาทจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 29.87 รายได้ 90,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.84 ไม่มีรายได้ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 4.30 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10,000 บาท	65	16.46
10,001 – 30,000 บาท	140	35.44
30,001 – 60,000 บาท	118	29.87
60,001 – 90,000 บาท	27	6.84
90,000 บาท ขึ้นไป	17	4.30
ไม่มีรายได้	28	7.09

- e. อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามรายละเอียดปรากฏดังนี้ นักเรียน นักศึกษา จำนวน 43 คน คิด เป็น ร้อยละ 10.89 ข้าราชการ จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 29.37 พนักงานบริษัท

จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 10.38 เกษตรกร จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.01 พนักงานของรัฐ จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 7.85 พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.03 แม่บ้าน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.28 ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 20.76 ข้าราชการบำนาญ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7.09 อาชีพอื่น ๆ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 8.35 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน นักศึกษา	43	10.89
ข้าราชการ	116	29.37
พนักงานบริษัท	41	10.38
เกษตรกร	4	1.01
พนักงานของรัฐ	31	7.85
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	8	2.03
แม่บ้าน	9	2.28
ธุรกิจส่วนตัว	82	20.76
ข้าราชการบำนาญ	28	7.09
อื่น ๆ	33	8.35

- f. ภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม รายละเอียดปรากฏดังนี้ จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 316 คน คิดเป็นร้อยละ 80 กรุงเทพมหานคร จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6 จังหวัดนนทบุรี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.25 จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2 จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1 จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.75 จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชัยนาท จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดชุมพร จังหวัดปัตตานี จังหวัดพิจิตร จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดลพบุรี จังหวัดลำพูน จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสงขลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดอ่างทอง จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดละ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.25 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ภูมิสำเนาของผู้ตอบแบบสอบถาม

จังหวัด	จำนวน	ร้อยละ
กาญจนบุรี	316	80
กรุงเทพมหานคร	24	6
นนทบุรี	9	2.25
สุพรรณบุรี	8	2
สมุทรปราการ	4	1
ราชบุรี	3	0.75
นครปฐม	3	0.75
นครราชสีมา	3	0.75
ปทุมธานี	3	0.75
เชียงใหม่	2	0.5
สมุทรสาคร	2	0.5
กาฬสินธุ์	1	0.25
ฉะเชิงเทรา	1	0.25
ชัยนาท	1	0.25
ชัยภูมิ	1	0.25
ชุมพร	1	0.25
ปัตตานี	1	0.25
พิจิตร	1	0.25
เพชรบุรี	1	0.25
เพชรบูรณ์	1	0.25
ร้อยเอ็ด	1	0.25
ลพบุรี	1	0.25
ลำพูน	1	0.25
ศรีสะเกษ	1	0.25
สงขลา	1	0.25
สุราษฎร์ธานี	1	0.25
สุรินทร์	1	0.25
อ่างทอง	1	0.25
อุทัยธานี	1	0.25
อำนาจเจริญ	1	0.25

2.2 ความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

- a. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ผู้ตอบแบบสอบถาม รู้จัก โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 379 คน คิดเป็นร้อยละ 95.95 และไม่รู้จักร โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.05 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	จำนวน	ร้อยละ
รู้จัก	379	95.95
ไม่รู้จัก	16	4.05

- b. การใช้บริการหรือการเยี่ยมชมพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ผู้ตอบแบบสอบถาม เคยใช้บริการหรือการเข้าเยี่ยมชม โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 337 คน คิดเป็นร้อยละ 85.32 และไม่เคยใช้บริการหรือการเข้าเยี่ยมชม โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.68 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การใช้บริการหรือการเยี่ยมชมพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

การใช้บริการหรือการเยี่ยมชมพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	จำนวน	ร้อยละ
เคย	337	85.32
ไม่เคย	58	14.68

- c. การสอบความความคิดเห็นเกี่ยวกับ คุณค่าของโรงงานกระดาษไทย ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินเกี่ยวกับคุณค่าของโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 5 ประเด็น 1. เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความงามโดดเด่น มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ 2. เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ 3. เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม 4. เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา และ 5. เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางสังคม ผลประเมินระดับความคิดเห็นทั้ง 5 ด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า โรงงานกระดาษไทยมีคุณค่า ในระดับ มากที่สุด คิดเป็น 4.58 คิดเป็นร้อยละ 91.68 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.64 หากคิดคุณค่าง่าย ประเด็น พบว่า โรงงานกระดาษไทยมีคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มากที่สุด คิดเป็น 4.63 คิดเป็นร้อยละ 92.56 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.63 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 10

ตารางที่ 10 คุณค่าของโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

ประเด็นที่ประเมิน	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
คุณค่าของโรงงานกระดาษไทย						4.58	0.64	มากที่สุด
เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความงามโดดเด่น มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ	63.54	30.13	5.57	0.51	0.25	4.56	0.65	มากที่สุด
เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์	69.87	24.05	5.06	1.01		4.63	0.63	มากที่สุด
เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม	62.78	29.11	7.34	0.76		4.54	0.66	มากที่สุด
เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา	66.33	27.59	4.81	1.01	0.25	4.59	0.66	มากที่สุด
เป็นมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางสังคม	66.84	27.34	5.06	0.76		4.60	0.62	มากที่สุด

d. การสอบความความคิดเห็นเกี่ยวกับ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น จำนวน 4 ประเด็น 1. การพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัย ไฟส่องสว่าง 2. การพัฒนาระบบบริการด้านสาธารณสุข เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ถังขยะ 3. การพัฒนาที่จอดรถ 4. การพัฒนาป้ายสื่อความหมาย ป้ายบอกทาง ผลประเมินระดับความคิดเห็นทั้ง 4 ด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า โรงงานกระดาษไทยควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น ในระดับ มาก คิดเป็น 4.47 คิดเป็นร้อยละ 89.41 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75 หากคิดเป็นรายประเด็น พบว่า ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับระบบการรักษาความปลอดภัย ไฟส่องสว่าง ในระดับ มากที่สุด คิดเป็น 4.52 คิดเป็นร้อยละ 90.43 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น

ประเด็นที่ประเมิน	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น						4.47	0.75	มาก
การพัฒนาระบบการรักษาความปลอดภัย ไฟส่องสว่าง	62.03	29.37	7.59	0.76	0.25	4.52	0.69	มากที่สุด
การพัฒนาระบบบริการด้านสาธารณสุข เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ถึงขยะ	62.78	26.08	9.37	1.27	0.51	4.49	0.76	มาก
การพัฒนาที่จอดรถ	56.96	31.90	8.10	2.28	0.76	4.42	0.80	มาก
การพัฒนาป้ายสื่อความหมาย ป้ายบอกทาง	58.99	28.86	10.13	1.77	0.25	4.45	0.77	มาก

- e. การสอบความความคิดเห็นเกี่ยวกับ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 6 ประเด็น 1. การให้บริการซีจรรย์าน 2. การให้บริการด้านร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของฝาก 3.การจัดทำจุดถ่ายรูปจุด Check in 4. การจัดทำพิพิธภัณฑ์โรงงานกระดาษไทย กาญจนบุรี 5. การจัดกิจกรรมที่เน้นประสบการณ์การเรียนรู้ การลงมือทำ และ 6. การจัดกิจกรรมพิเศษหรืองานเทศกาลต่างๆ ผลประเมินระดับความคิดเห็นทั้ง 6 ด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า โรงงานกระดาษไทยควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว ในระดับ มาก คิดเป็น 4.40 คิดเป็นร้อยละ 87.97 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.79 หากคิดเป็นรายประเด็น การจัดทำพิพิธภัณฑ์โรงงานกระดาษไทย กาญจนบุรี ในระดับ มากที่สุด คิดเป็น 4.64 คิดเป็นร้อยละ 92.81 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.61 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

ประเด็นที่ประเมิน	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว						4.40	0.79	มาก
การให้บริการซีจรรย์าน	40.00	37.47	16.96	3.29	2.28	4.10	0.95	มาก
การให้บริการด้าน ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ร้าน ขายของฝาก	44.05	39.49	13.67	2.28	0.51	4.24	0.81	มาก
การจัดทำจุดถ่ายรูป จุด Check in	57.22	30.38	9.87	2.03	0.51	4.42	0.79	มาก
การจัดทำพิพิธภัณฑ์โรงงาน กระดาษไทย กาญจนบุรี	70.63	23.29	5.57	0.51		4.64	0.61	มากที่สุด
การจัดกิจกรรมที่เน้น ประสบการณ์การเรียนรู้ การลงมือทำ	61.01	29.62	7.59	1.27	0.51	4.49	0.73	มาก
การจัดกิจกรรมพิเศษหรือ งานเทศกาลต่าง ๆ	59.49	31.90	7.85	0.76		4.50	0.67	มาก

- f. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ การพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทย กาญจนบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามได้ประเมินเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี จำนวน 2 ประเด็น 1. การปรับปรุงบริเวณโดยรอบโรงงานกระดาษไทยเป็นสวนสาธารณะ 2. การพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ผลประเมินระดับความคิดเห็นทั้ง 2 ด้านพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า โรงงานกระดาษไทยควรพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีในระดับ มากที่สุด คิดเป็น 4.56 คิดเป็นร้อยละ 91.27 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 โดยมีประเด็น การปรับปรุงบริเวณโดยรอบโรงงานกระดาษไทยเป็นสวนสาธารณะ ในระดับมากที่สุด คิดเป็น 4.60 คิดเป็นร้อยละ 92.05 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 ในขณะที่ ประเด็นการพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี รองลงมา ในระดับ มากที่สุด คิดเป็น 4.52 คิดเป็นร้อยละ 90.48 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 13

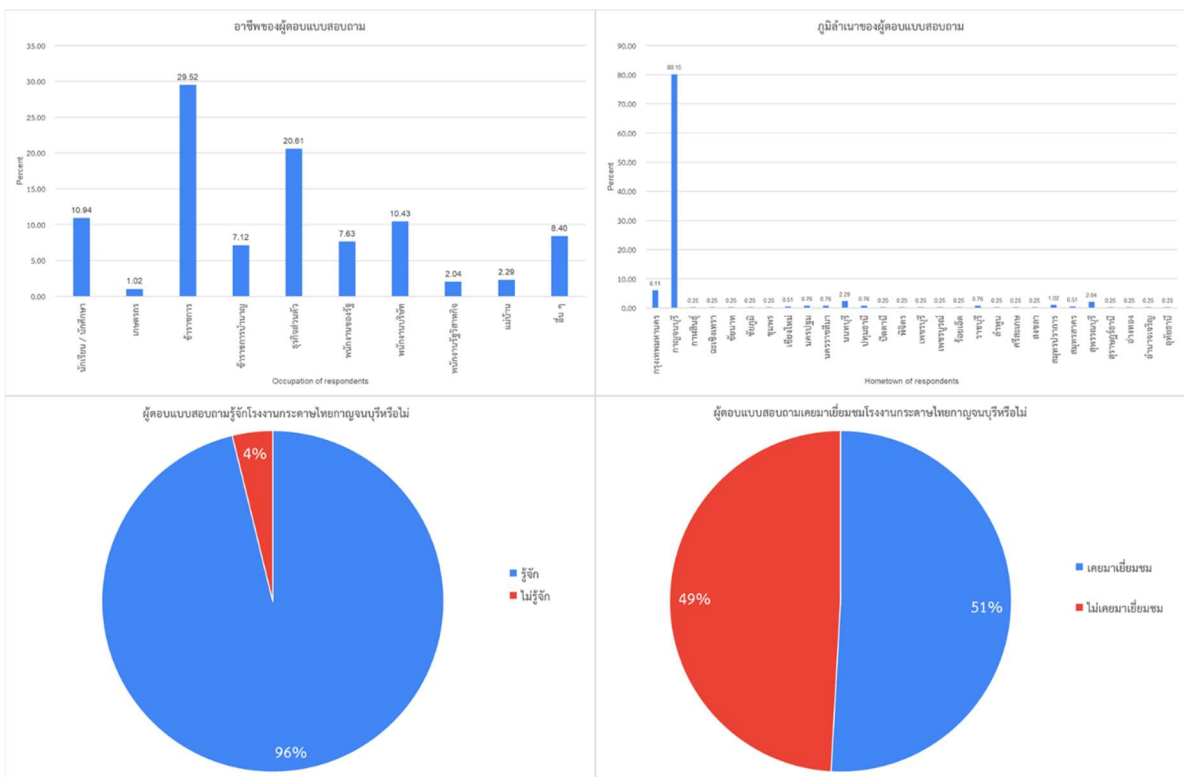
ตารางที่ 13 การพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

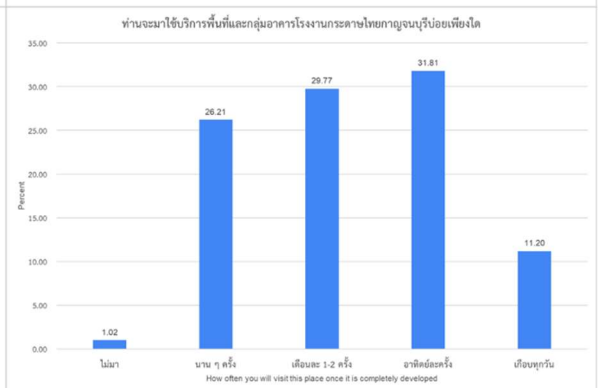
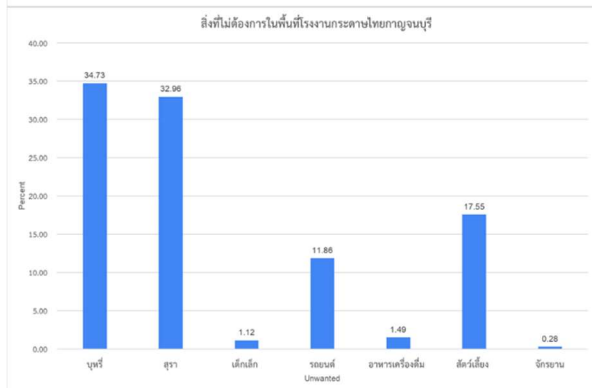
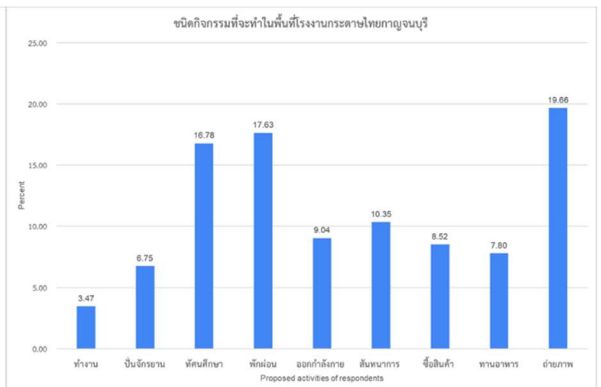
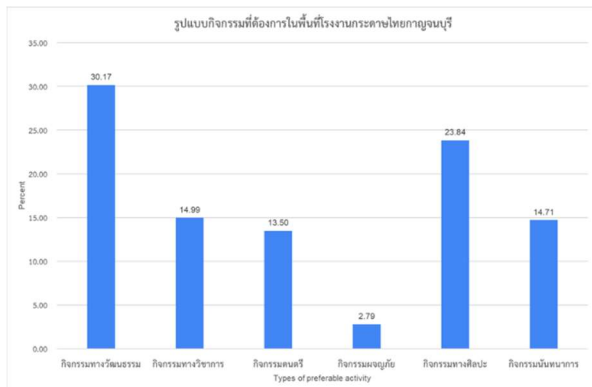
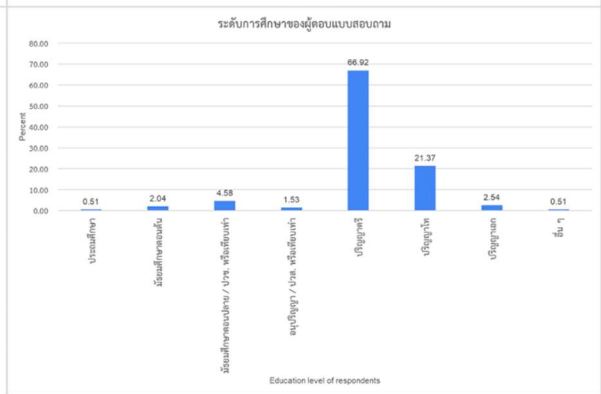
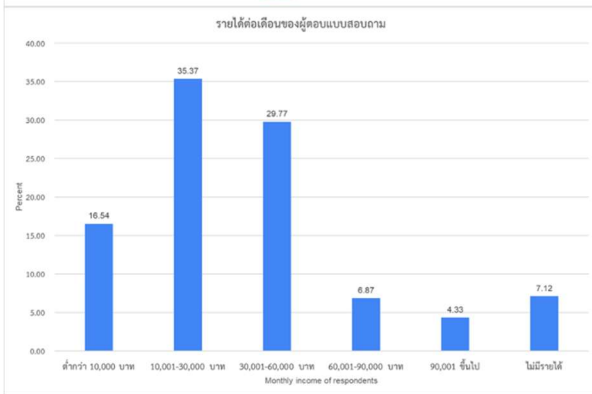
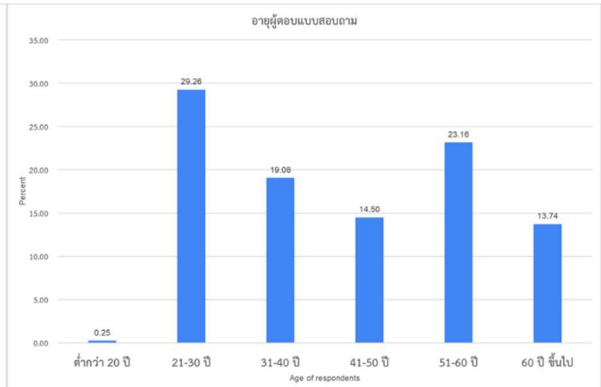
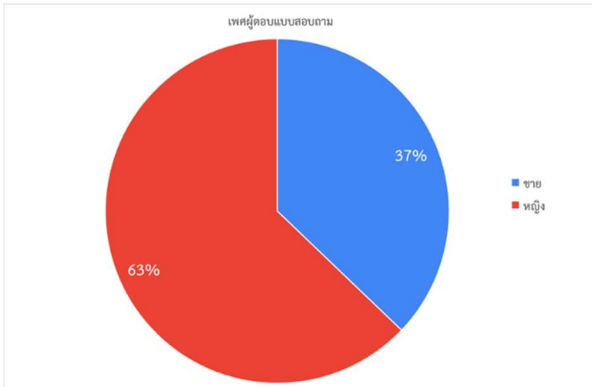
ประเด็นที่ประเมิน	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การพัฒนาพื้นที่โดยรอบกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี						4.56	0.69	มากที่สุด
การปรับปรุงบริเวณโดยรอบโรงงานกระดาษไทยเป็นสวนสาธารณะ	68.10	25.82	4.81	0.76	0.51	4.60	0.67	มากที่สุด
การพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี	62.78	28.86	6.58	1.52	0.25	4.52	0.71	มากที่สุด

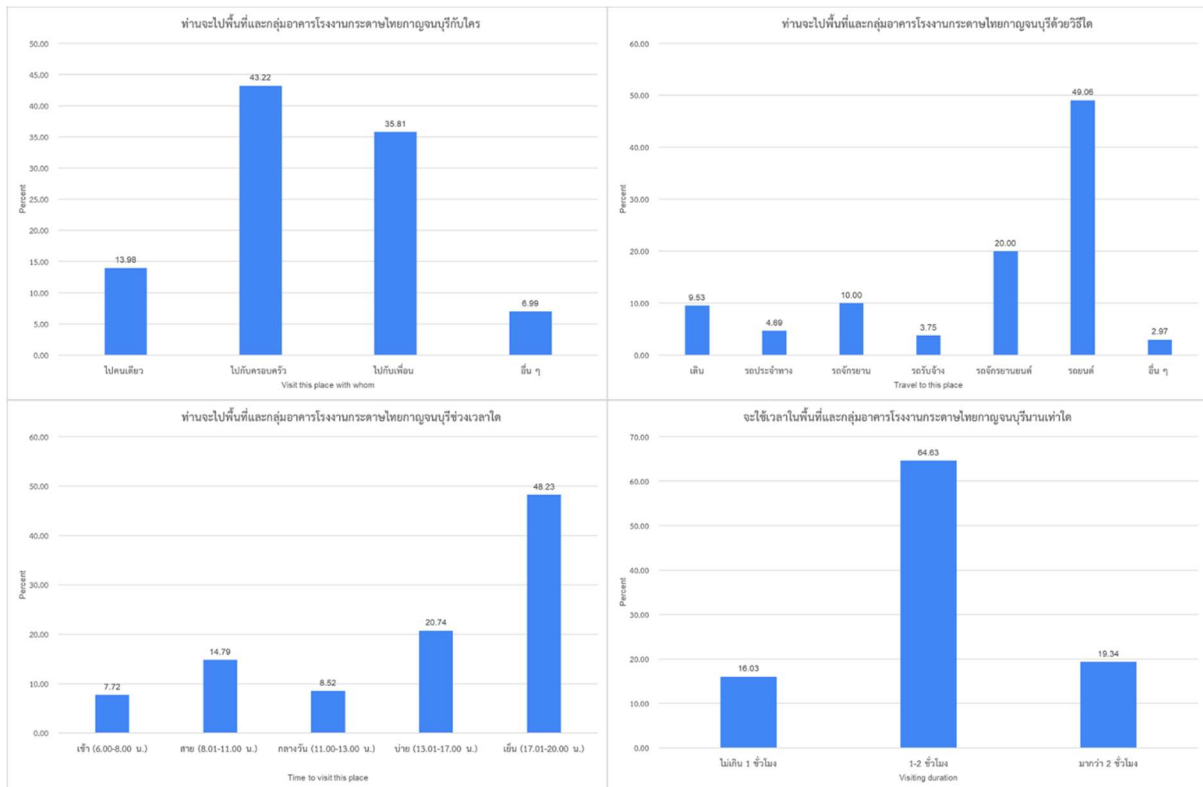
- g. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ต้องการให้มีในพื้นที่และกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี เป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากที่สุด จำนวน 325 คน คิดเป็นร้อยละ 82.3 รองลงมาเป็นกิจกรรมทางศิลปะ จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 65.1 กิจกรรมทางวิชาการ จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 41 กิจกรรมนันทนาการ จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 กิจกรรมดนตรี จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 และกิจกรรมผจญภัย จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 7.6 นอกจากนี้ยังมีคำถามปลายเปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งมีความคิดเห็นเพิ่มเติมดังนี้ กิจกรรมที่ต้องการให้มีเพิ่มเติมได้แก่ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ สร้างรายได้ให้ชุมชน จัดเป็นสวนสาธารณะ ห้องประชุมสัมมนา ห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือ หรือประชุมกลุ่มย่อย(Co-working Space) พิพิธภัณฑ์ กิจกรรมนำชมโรงงานกระดาษไทย การจัดงานต่าง ๆ นิทรรศการมีชีวิต ท่องเที่ยวในเวลากลางคืน กิจกรรมตลาดย้อนยุค พื้นที่สาธารณประโยชน์สำหรับเยาวชนและคนเมืองกาญจน์ กิจกรรมประจำปีของโรงงานกระดาษ
- h. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่สนใจในพื้นที่และกลุ่มอาคารโรงงานกระดาษไทย เป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสนใจเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการถ่ายภาพ มากที่สุด จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5 รองลงมาคือ การพักผ่อน จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 68.1 ทักษะกีฬา จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 65.3 สันทนาการ จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ออกกำลังกาย จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 34.9 ซ้อมสินค้า จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 ทาน

อาหาร จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 ปั่นจักรยาน จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ และทำงาน 26.6 จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 13.4

- i. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ต้องการให้นำเข้าไปในพื้นที่และกลุ่มอาคารโรงงาน กระดาษไทยกาญจนบุรี เป็นคำถามปลายเปิดให้เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นว่าสิ่งที่ไม่ควรนำเข้าไปในพื้นที่มากที่สุดคือ บุหรี่ จำนวน 374 คน คิดเป็นร้อยละ 94.7 รองลงมาคือ สุรา จำนวน 355 คน คิดเป็นร้อยละ 89.9 สัตว์เลี้ยง จำนวน 189 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รถยนต์ จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4 อาหารและเครื่องดื่ม จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 4.1 เด็กเล็ก จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3 จักรยาน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.8
- j. การสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเวลาที่เหมาะสมในการเข้าใช้พื้นที่และกลุ่มอาคารโรงงาน กระดาษไทยกาญจนบุรี เป็นคำถามปลายเปิดให้เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เห็นว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมมากที่สุดในการเข้าใช้พื้นที่คือ ช่วงเย็น (เวลา 17.00 – 20.00) จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 76.5 รองลงมาคือ ช่วงบ่าย(เวลา 13.00 – 17.00) จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 33.2 ช่วงสาย (เวลา 08.00 – 11.00) จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 ช่วงกลางวัน (เวลา 11.00- 13.00) จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7 และช่วงเช้า (เวลา 06.00-08.00) จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.2

3. ผลการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี

การจัดกระบวนการกลุ่ม (Focus group) มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโรงงานกระดาษกาญจนบุรี ชุมชนที่จะได้รับผลกระทบในปัจจุบันมีเพียง 2 ชุมชน คือ ชุมชนโรงงานกระดาษแปลง 7 มีอาคารบ้านเรือนอยู่ริมน้ำแม่กลองด้านหลังโรงงานกระดาษมีจำนวน 6 ครัวเรือน ในจำนวนนี้มีครัวเรือนหนึ่งประกอบธุรกิจแพทที่พักให้บริการนักท่องเที่ยว ขณะที่ชุมชนโรงงานกระดาษแปลง 8 เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณที่เรียกว่าโรงสูบน้ำปัจจุบัน มีผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมอยู่จำนวน ๑๑ ครัวเรือน แต่เนื่องจากมีพื้นที่ขนาดเล็กจึงอยู่อย่างแออัด มีครอบครัวขยายอันเกิดจากลูกหลานมีครอบครัวแต่งงานและต่อเติมบ้านอยู่ในชุมชนอีกจำนวนหนึ่ง ผลจากการจัดกระบวนการกลุ่มมีข้อสรุปที่เห็นตรงกันดังนี้

3.1. ชุมชนมีความเห็นสอดคล้องกันในการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษให้เป็นแหล่งเรียนรู้สาธารณะที่เรียกว่า “ภูมิเมืองกาญจน์”

3.2. การพัฒนาพื้นที่บริเวณรอบโรงงานกระดาษควรเอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบ โดยมีข้อเสนอ 2 ประการคือ

- a. พื้นที่ชุมชนแปลง 7 เนื่องจากเป็นพื้นที่ริมน้ำยาวตลอดแนวหลังโรงงานกระดาษ การพัฒนาควรศึกษาอย่างรอบคอบ และคำนึงถึงผลกระทบต่อคนดั้งเดิมให้น้อยที่สุด ตลอดจนหาทาง

เยียวยาหรือหาทางออกร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและการทำมาหากินของผู้ที่
อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโรงงานกระดาษกาญจนบุรี

- b. ควรศึกษาและสำรวจพัฒนาที่อยู่อาศัย อาชีพ ของคนในชุมชนแปลง 8 ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้
ในพื้นที่เดิม จัดภูมิทัศน์ชุมชนสอดคล้องกับการพัฒนาเมือง

สรุปผล

พื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้งระดับชาติและนานาชาติ จากการศึกษาที่พื้นที่นี้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนผ่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายวาระ ทำให้มีคุณลักษณะเชิงกายภาพและคุณสมบัติเชิงสังคมรวมทั้งจิตวิญญาณของชุมชน แม้ว่าศักยภาพทางเศรษฐกิจจะถูกลดระดับลงไปในปัจจุบันเนื่องจากการปิดตัวและการหมดสัมปทานของการทำธุรกิจผลิตกระดาษ แต่กลับพบว่าคุณลักษณะเชิงกายภาพและคุณสมบัติเชิงสังคม และประวัติศาสตร์นั้นสามารถนำไปใช้ในเกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจได้ โดยเฉพาะเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ใช้ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นตัวเดินเรื่องราว

ผลการสำรวจความต้องการของผู้ใช้ทำให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนมากนั้นรู้จักพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีและเกินครึ่งมีประสบการณ์การเข้าชมพื้นที่ ความต้องการของผู้ใช้จึงน่าจะใช้เป็นตัวแทนของคนส่วนมากที่ต้องการเห็นแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณค่าของโรงงานกระดาษไทย ด้วยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น การออกแบบผังและการวางแผนการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองการใช้งานของคนทุกวัย ทุกประเภท และส่วนมากต้องการเห็นการปรับปรุงบริเวณโดยรอบโรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีถูกพัฒนาเป็นสวนสาธารณะโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบพื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรี ซึ่งตรงกับความต้องการของตัวเอง

อย่างไรก็ตามการที่พื้นที่โรงงานกระดาษไทยกาญจนบุรีได้ถูกประกาศเป็นโบราณสถานของชาติ ซึ่งมีการเข้ามามบูรณะอาคารบางหลัง และกำแพงเมืองเก่าโดยกรมศิลปากร ทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นสาธารณะที่เป็นของทุกคนจึงมีผู้เกี่ยวข้องทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และด้านการดูแลรักษาค่อนข้างมาก ดังนั้นการพัฒนาพื้นที่โรงงานกระดาษกาญจนบุรีจำเป็นต้องใช้กระบวนการออกแบบแบบมีส่วนร่วม (Participatory design) เพื่อให้ทุกฝ่ายได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และใช้ข้อสรุปจากการพูดคุยสำหรับการสร้างผังแม่บททางกายภาพและแผนแม่บทการบริหารจัดการที่ทุกฝ่ายยอมรับ และรับทราบในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- Bertacchini, E., & Segre, G. (2016). Introduction: Culture, sustainable development and social quality: A paradigm shift in the economic analysis of cultural production and heritage conservation. *City, Culture and Society*, 7(2), 69-70.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.ccs.2015.12.007>
- Blokland, T. (2009). Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity by Seitha Low, Dana Taplin & Suzanne Scheld. *Urban Design*(14), 227-229.
- Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68(1), 129-138. doi:<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.08.003>
- Esther H.K, Y., Winky K.O, H., & Edwin H.W, C. (2017). Elderly satisfaction with planning and design of public parks in high density old districts: An ordered logit model. *Landscape and Urban Planning*, 165, 39-53.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.05.006>
- Forsyth, A., & Musacchio, L. (2005). *Designing Small Parks: A Manual for Addressing Social and Ecological Concerns*. Hoboken, N.J: Wiley.
- Fukuda-Parr, S. (2004). *Cultural liberty in today's diverse world*. Retrieved from New York:
- Hooper, A. (2005). *Culture and Sustainable Development in the Pacific*: ANU E Press and Asia Pacific Press.
- Katz, P. (1993). *The New Urbanism: Toward an Architecture of Community*: McGraw-Hill Education.
- M. Cohen, J., Uphoff, N., Univ, C., Ithaca, & Usa). Rural Development Committee, N. Y. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design. Implementation and Evaluation*.
- Manning, R., & Valliere, W. (2001). Coping in Outdoor Recreation: Causes and Consequences of Crowding and Conflict Among Community Residents. *Journal of Leisure Research*, 33, 410 - 426.
- Schmidt, R. (2009). *Contemporary Landscape Architecture - Parks and Open Space, Duties and Responsibilities*. Paper presented at the Digital Landscape Architecture: A GIS-based Approach for Modeling the Spatial and Temporal Development, Valletta.
- Turner, S. L. (1988). Historic Landscapes. In W. H. Tishler (Ed.), *American Landscape Architecture: Designers and Place* (pp. pp: 142-144.): Washington, D.C.: Wiley.
- UN Committee on Economic Social and Cultural Rights (CESCR). (2009). General comment no. 21, Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1a of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html>. (E/C.12/GC/21). Retrieved 13 July 2016 <http://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html>

- UNESCO. (2013). *Creative Economy Report Special Report 2013: Widening Local Development Pathways*. Retrieved from New York:
<http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf>
- van der Velden, M., & Mörtberg, C. (2021). Participatory Design and Design for Values. In J. van den Hoven, P. E. Vermaas, & I. van de Poel (Eds.), *Handbook of Ethics, Values, and Technological Design: Sources, Theory, Values and Application Domains* (pp. 1-22). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Vasile, V., Hribar, M. Š., Bole, D., & Pipan, P. (2015). Heritage as an alternative driver for sustainable development and economic recovery in South East Europe -Project SEE/B/0016/4.3/X SAGITTARIUS Sustainable Heritage Management: Social, Economic and Other Potentials of Culture in Local Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 188, 103-110. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.344>
- White, A. T. (1982). Why community participation? A discussion of the arguments. *Assignment Children*, 59-60, 17-34.
- Yilmaz, M. (2018). Public Space and Accessibility. *Iconarp International J. of Architecture and Planning*, 6, 01-14. doi:10.15320/ICONARP.2018.46
- กัณฐรัตน์ อรุณฤกษ์. (2556). โครงการพัฒนาพื้นที่ผสมผสานเพื่อการเรียนรู้โรงงานกระดาษกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต ภาควิชาภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2555). ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นยุทธศาสตร์ชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: บริษัท เครล คอมพิวเตอร์ จำกัด.
- สำนักศิลปากร 2 สุพรรณบุรี. (2561). การบริหารจัดการการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ "โรงงานกระดาษกาญจนบุรี. (อัตสำเนา).
- โสมชยา ธนังกุล. (2562). *ภูมิเมืองกาญจน์ เรื่อง...โรงงานกระดาษ*. ชุดกาญจนบุรีศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- อรทัย กักพล. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน* (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) มูลนิธิปริญญาโทนักบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประชุมช่าง.